

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1910.

Andra Kammaren.

Nr 52.

Lördagen den 21 Maj.

Kl. 1 på dagen.

§ 1.

Föredrogs för remiss till utskott Kungl. Maj:ts å kammarens bord hvilande proposition med förslag till lag om ändrad lydelse af 18 kap. 13 § strafflagen. *Remiss af en proposition.*

Därvid yttrade

Friherre Bonde: För några dagar sedan fälldes från skilda håll uti denna kammare uttalanden om det olämpliga uti, att kungl. propositioner för Riksdagen framlades under de allra senaste dagarna af den för riksdagssammanträdena tillmätta tiden. Det erkändes likväl, att såvida det endast gäller frågor af sådan beskaffenhet, att Riksdagens beslut mera vore af formell natur, och att då ett undanskjutande däraf kunde vara af större eller mindre betydelse för tredje mans rätt, kunde ett dylikt förfarande förklaras och försvaras. Huru annorlunda ställer det sig emellertid icke, när en kungl. proposition, som afser ändringar i gällande lag, i sista stund framlägges! Det måste därför väcka ej ringa förvåning och häpnad, att Kungl. Maj:t kan anse det lämpligt att den 20 maj, alltså 5 dagar efter den tid, som grundlagen beräknat för Riksdagens avslutande, framkomma med ett nytt lagförslag. Det skulle ju dock törhända kunna tänkas, att den fråga, det gäller, vore af den beskaffenhet, att ett ögonblickligt ingripande allmänt erkändes vara nödvändigt, men att frågans omsorgsfulla utredande kräft så lång tid, att därmed ej medhunnits förr än vid en så sen tidpunkt. Här föreligger dock det egendomliga förhållandet, att det lagförslag, som nu öfverlämnats till Riksdagens behandling, endast erhållit en ytterst knapphändig föregående behandling och att det till och med framlägges för Riksdagen efter det man fått del af att detsamma så godt som enhälligt åtminstone i sin nuvarande form blifvit af lagrådet afstyrkt. Är då verkligen bestämmelsen i regeringsformens § 87 en död bokstaf? Där heter det: »Finner konungen godt någon lagfråga för riksdagen framställa, äske han statsrådets och lagrådets

Remiss af en
proposition.
(Forts.)

yttrande häröfver, samt meddele sin proposition tillika med berörda yttranden åt riksdagen, som med frågan vidare förfar, såsom i riksdagsordningen sägs.» Visserligen säges det icke, att Konungen är nödgad att fästa något afseende vid hvad lagrådet yttrat, men det ställes ju dock i den ifrågavarande paragrafen jämnsides med statsrådet. Det är ganska betänkligt, att denna viktiga institution så snart efter dess inrättande från högsta håll tillmätas så ringa betydelse och erhåller ett så starkt misstroendevotum. Det är sannerligen föga hugnande för lagstiftningsarbetet i vårt land. Den oerhörda brådskan att under sådana förhållanden framlägga för Riksdagen detta förslag förefaller så mycket mera egenomlig, som det ju erkännes, att för dess fullständiga effektivitet erfordras jämväl förändring i tryckfrihetsförordningen. Lyckligtvis äro dock våra grundlagar omgärdade med bättre och tryggare garantier än andra lagar, och en förändring af tryckfrihetsförordningen kan ju ej blifva definitivt antagen förr än om två års tid.

Med all aktning för lagutskottets stora arbetsförmåga synes det mig synnerligen svårt för detsamma att under de få dagar, som återstå för den under arbetsbördan dignande Riksdagen, kunna ägna frågan all den noggranna utredning, som kräves för att den skall kunna framläggas för Riksdagen.

Jag anhåller, herr talman, att detta mitt yttrande måtte få medfölja den kungl. propositionen vid remissen till lagutskottet.

I detta anförande instämde herrar *Branting, Kjellberg, Wallin, Persson* i Stockholm, *Johansson* i Stockholm, *friherre Palmstierna, Rissén, Kobb, Wacrinsky, Wallis, Lindley, Fürst, Åberg, Hasselquist, Borg, Cervin, Ekman* i Mo gård, *Rune, Pålsson, Waldén, Nilsson* i Malmö, *Rydén, Linders, Tynell, Thorsson, Lundgren* i Varberg, *Ahlfvengren, Kristensson, Strömberg, Karlsson* i Göteborg, *Wijk, Berg* i Göteborg, *Forssell, Berg* i Munkfors, *Bogren, Rundgren, Leksell, Olsson* i See, *Olsson* i Fläsbro, *Bengtson* i Glösbo, *Ericsson* i Vallsta, *Starbäck, Wilson, Kvarnzelius, Karlsson* i Fjäl, *Lindgren* i Skog, *Mogren, Hedström, Eriksson* i Grängesberg, *Hellberg, Berglund, Lundström, Lindblad* och *Persson* i Malmö.

Herr *Thyrén*: Herr talman! Utan att på något sätt vilja underkänna det fullkomligt befogade i den uttalade önskan att, såvidt möjligt, inga större ärenden må inkomma till Riksdagen senare än den 15 maj, så vill jag till förebyggande af missförstånd, som kanske eljest skulle kunna uppstå, tillåta mig att göra det uttalandet i anledning af det nys hafda anförandet af friherre *Bonde*, att jag visserligen icke finner det på något sätt behöfligt att här rikta en uppmaning till lagutskottet men dock finner det lämpligt att här uttala den säkra tillförsikten, att lagutskottet måtte underkasta sig den visserligen ganska stora bördan, som nu i sista stund pålägges detsamma, att sätta sig tillräckligt in i detta af lagrådet efter min mening högst ofullständigt utredda

ärende, och att sålunda lagutskottet måtte underkasta sig den utredning, som ämnets vikt förtjänar.

Jag anhåller, herr talman, att detta mitt yrkande måtte få bifogas remissen.

Remiss af en proposition.
(Forts.)

Chefen för justitiedepartementet herr statsrådet P e t e r s s o n: Herr talman, mina herrar! Ingen kan lifligare än jag beklaga, att regeringen ansett sig nödsakad att på detta sätt i sista stund besvara Riksdagen med en proposition. Men förhållandena ha varit sådana, att regeringen icke har velat påtaga sig ansvaret att stå passiv gentemot den allbekanta rörelse, som under de senaste veckorna framträdde och som synes gripa omkring sig med en hastighet, som måste väcka de allvarsammaste farhågor. Det är här icke fråga om meningar och åsikter utan om praktiska anvisningar till sedeslöshet, anvisningar som icke ens aktat nödigt att insvepa sig i skyddande förklädnad. Jag vill hoppas, att vår nuvarande lagstiftning, sådan den föreligger, bjuder medel att komma till rätta med de mest extrema yttringarna af denna rörelse. Men säkert är, att detta skydd icke är tillräckligt. Den trafik med reklamer för och försändelser af preventivmedel, som följa dessa föredrag och sammankomster i spåren, är för närvarande, såvidt jag kan förstå, icke åtkomlig med lagens medel, och genom dessa medels spridande i vidsträckt kretsar befordras öppen sedeslöshet inom samhället i en omfattning, som innebär en allvarsam samhällsfara. Inför detta har regeringen icke kunnat stå överksam, och det har visat sig möjligt att åstadkomma ett förslag, som, om än sent, kunnat framläggas för Riksdagen. Huruvida nu detta förslag formellt eller reellt är undermåligt, tillkommer det lagutskottet att undersöka, och jag är — liksom den föregående talaren — lifligt öfvertygad om, att lagutskottet ock kommer att så göra.

Hvad lagrådets yttrande beträffar så har detta varit beaktadt i den mån som regeringen ansett att det bort beaktas. Det har ock föranledt en ändring af förslaget, som, om herrarna behaga taga del däraf, visar, att förslagets räckvidd håller sig inom de gränser, där, såvidt jag kan förstå, meningarna borde stå eniga om, att dock något bör göras. Dessutom förtjänar nämnas, att en ledamot af lagrådet icke gjort annat än vissa detaljmärkningar mot förslaget.

Min lifliga öfvertygelse är, att denna proposition ingalunda är af den omfattning, att dess behandling vare sig i utskottet eller sedermera hos Riksdagens kamrar behöfver förlänga Riksdagens arbete utöfver den tid, som den till följd af andra redan föreliggande ärenden behöfver vara samlad.

Mina herrar! Det är på dessa grunder regeringen framlagt propositionen, och om ingenting skall göras mot den samhällsfara, som hotar, så må Riksdagen taga ansvaret.

Herr Lindhagen: Herr Thyren riktade den uppmaningen till lagutskottet att riktigt noga sätta sig in i den förevarande

Remiss af en proposition.
(Forts.)

frågan, särskildt därför, att lagrådet skulle ofullständigt bedömt den ifrågavarande saken. Om lagrådet, som dock haft någon tid på sig och uteslutande fått ägna sig åt denna sak, endast ofullständigt kunnat intränga i densamma, huru tro då herrarna, att lagutskottets medlemmar, utmattade som åtminstone vissa af dem äro af nattvak och nattarbete, skola kunna göra det? Det är icke möjligt att en så oerhördt stor fråga som denna är, särskildt då man tänker på mot hvilken bakgrund den bör ses, skall af lagutskottet med något slags vederhäftighet kunna nu i en hast bedömas. — Jag har begärt ordet för att instämma med friherre Bonde därutinnan, att detta förslags framkomst måste betecknas såsom inkonstitutionellt. Och anledningen till att jag dessutom begärt ordet är, att, då all motionsrätt i frågan faktiskt är beröfvad Riksdagens ledamöter, man får söka att just nu då förslaget framlägges till remiss tota till hvad man på grund af de erhållna första intrycken af förslaget kan vilja säga i frågan.

Man har sökt reglera Riksdagens arbetsordning och särskildt då vänt sig mot motionsrätten och begränsat motionstiden. Men det veta vi väl, att det värsta arbetet, som egentligen förekommer i Riksdagen, välla icke motionerna utan de kungliga propositionerna. Emellertid har det väl aldrig ifrågasatts, att man skulle sätta någon hämsko på Kungl. Maj:ts fria rätt att väcka propositioner, dels utaf praktiska skäl, dels därför att man förutsatt att den högsta myndigheten bättre än en enskild motionär skall förstå att välja rätta tidpunkten och iakttaga hvad som är lämpligt med hänsyn till Riksdagens arbetssätt. Men då på senare tider allt mer och mer förekommit, att Riksdagens arbete fördröjes ytterligare utöfver den lagbestämda tiden, genom att propositioner af största vikt inkomma icke blott kort före början af maj, utan till och med, såsom nu är fallet, efter den 15 maj, måste enligt min uppfattning vid en kommande riksdag tagas i öfvervägande, huruvida icke äfven för propositioners framläggande borde i grundlagen kunna sättas någon rimlig begränsning.

Nu föreligger en alldeles särskild omständighet här, nämligen att lagrådets yttrande dock bort föranleda en viss betänksamhet. Det är här icke en sådan ostridig fråga, bakom hvilken står en hel nation, som önskar ett snabbt och omedelbart afgörande, utan meningarna äro ytterst delade i saken, och den kan därför icke affärdas på några rader, som Kungl. Maj:t ägnat ämnet i sin proposition. Jag vill för min del icke göra den uppfattningen gällande, att lagrådets auktoritet skall bli på något sätt afgörande, ty det skulle på detta sätt kunna bli en ganska farlig institution, ifall dess utlåtanden skulle ge större auktoritet än de enskilda ledamöternas kunskap i hvarje ämne bör föranleda till. Men i ett fall som detta borde, jag upprepar det, en viss betänksamhet, när saken nu så sent kommit fram, hafva yppat sig hos regeringen, såvidt jag förstår.

Vidare vill jag fästa uppmärksamheten på hvad herr justitieministern sade, då frågan om aktiebolagslagstiftningen var före. Jag

tillät mig nämligen då erinra om 1902 års Riksdags skrifvelse rörande undersökning om huru man skulle förekomma, att utlänningar genom aktieförvärf komme i besittning af stora delar af den svenska jorden, en utredning, som Riksdagen önskade att få för sig framlagd redan till 1903 års Riksdag, men som ännu icke afhörts. Då svarade justitieministern år 1910: »Vi ha icke hunnit komma fram med denna sak, bland annat därför att lagrådet uttalat betänkligheter däremot.» Sålunda den gången spelade lagrådet en återhållande roll efter en oerhördt lång väntan, men nu betyder det ingenting. Jag vill icke lägga Kungl. Maj:t till last det att Kungl. Maj:t icke följt lagrådets auktoritet, men jag har velat framhålla inkonsekvenserna.

Hvad nu själfva saken angår, komma vi in på frågan, huruvida här verkligen en så oerhörd brådska föreligger, att alla hänsyn böra, på sätt som skett, kastas öfver bord, och huruvida lojaliteten mot önskingarna i Första kammaren varit så krävande, att man icke kunnat låta saken åtminstone anstå till närmare öfvervägande.

Nu framhöll herr justitieministern, att sedligheten är i ytterlig fara. Ja, det har den ju varit i alla tider, och det här lagförslaget kommer icke att göra ett spår åt den saken. Jag vill fästa uppmärksamheten på, att prostitutionskommittén, som skulle syssla med dessa frågor, suttit i sju år.

Den sexuella frågan är någonting, som i oerhördt hög grad behärskar mänskligheten. Det är en sak så svår, att den kanske är bland de allra svåraste spörsmål, som beröra samhällslifvet. Jag förstår för min del, att en nations eller de enskilda individernas hängifvande åt sexuella njutningar därhän, att de helt och hållet låta sitt sjäslif gå upp uti drömmeri bara om detta, naturligtvis är någonting, som förtar kraften till handling både för nationen och individen, och att det är alldeles gifvet äfven i detta afseende, att förnuftet och viljan böra ha herradöme öfver känslorna och drifterna. Men det har ju alltid varit på detta sätt, och man har föga kunnat åtgöra på detta område med strafflagar. Det finnes för öfrigt straff redan nu för hvad som just här bör kunna ifrågakomma att straffas.

Men nu säger herr justitieministern uti sitt utlåtande, att förslagets viktigaste bestämmelse är förbudet mot offentligt föreläsnings- till preventivmedlens användande och att offentligt lämnade anvisningar rörande sättet för sådana medels användande. Det är ju, kan man säga, en stor nationalekonomisk fråga på samma gång, och den frågan löser man säkerligen icke så lättvindigt, som man velat göra genom det föreliggande förslaget, det vill säga genom straff mot olika tänkande. Jag vill till lagrådets yttrande lägga bara den reflexionen, att med denna utgångspunkt måste förslaget på sätt och vis framstå såsom hyckleri, då förslaget icke förbjuder dessa medels användning och lägger straff därpå. Man har fått ett fullständigt nytt slags brott. Enligt herr justitie-

Remiss af en proposition.
(Forts.)

Remiss af en proposition. (Forts.) ministerns motivering blir själfva handlingen, som justitieministern också anser förkastlig, icke straffbar, men däremot blir uppmaning till handlingen och undervisning om densamma straffbar.

Nu vet jag nog, att herr Thyrén, som ser så mörk ut där borta, kommer att uppbjuda hela sin dialektik för att visa, att detta är ett fristående brott. Det må vara hans ensak; jag tror han kommer att göra så, och att han kanske kommer att lyckas. Ty det är ju så, som herr statsministern lär ha yttrat efter debatten här i fjol om dödsstraffets afskaffande, att »den mannen kan bevisa hvad som helst».

Nu kan man emellertid tänka sig, att herr justitieministern icke velat framlägga äfven förslag om straff mot *användandet* af dessa preventivmedel, därför att då hade förslaget säkerligen fallit i Första kammaren. Däremot skulle man kunna tänka sig, att Andra kammaren vill ta konsekvenserna af lagstiftningen eller ock afvisa det nu framlagda hastverket. Men har nu Kungl. Maj:t mot lagrådets afstyrkande och trots sakens egen svårighet ändå med en frimodig tillförsikt, som mig synes, kunnat lägga fram detta förslag för Andra kammaren, så är det tydligen därför, att regeringen litar fullt och fast på herr Thyréns dialektik — han är ju förslagets andlige fader.

Det ligger säkerligen under den uppfattningen, som Kungl. Maj:t har, att äfven nativiteten och äktenskapsfrekvensen böra befrämjas och att förslaget här också har en stödjepunkt. Vi komma ju ihåg, att herr statsministern under en interpellationsdebatt om den kvinnliga rösträtten nyligen under beklagande af förhållandet sökte med statistik visa, huru äktenskapsfrekvensen i vårt land aftog samt nativiteten minskades. Äfven när det gäller stärkandet af vårt försvar är ju detta en högst betänkelig sak, tänker man kanske också. Då förordade statsministern, för att råda bot för berörda missförhållanden, eventuellt, förbud mot politisk rösträtt för kvinnor. Nu vill Kungl. Maj:t utfärda förbud visserligen icke mot preventivmedlens användande, som vore konsekvent, men mot meddelande af kunskap om dem under alla förhållanden.

Vill man genom lagstiftning söka befrämja nativiteten, bör man först vända sig till de samhällsklasser, hvilka hafva råd att uppfostra en mångfald barn på det sätt, att de verkligen blifva fysiskt fullmåligen. Men det går icke med detta förslag, sådant som det nu föreligger, utan då måste det förbjudas att använda dessa medel. Ty dessa samhällsklasser känna till, efter hvad som uppgifves och man får höra på alla håll, hvar man skall få medlen och hur de skola användas, hvilket däremot i mindre grad är fallet med afseende å de samhällsklasser, hvilka icke hafva så god råd att uppfostra en stor barnskara.

Ja, såsom herrarna finna, är detta anförande icke genomtänkt, utan endast famlande första intryck af det hela. Och jag försäkrar herr Thyrén, att det icke kommer att lyckas för lagutskottet att nu på stående fot sätta sig in i saken på ett vederhäftigt sätt.

Jag ber att detta yttrande i stället för motion må få åtfölja remissen till lagutskottet.

Remiss af en
proposition.
(Forts.)

Herr Tengdahl instämde häruti:

Herr Byström: Herr talman! Jag antager, att de flesta af kammarens ledamöter hafva kunnat instämma i det yttrandet, att det är att beklaga, att propositioner komma in på Riksdagens bord så sent som nu är fallet. Jag menar, att om denna speciella sak torde väl ingen stor meningsskiljaktighet råda.

Men då nu frågan är framlagd och då det funnits anledningar för regeringen och särskildt justitieministern att framlägga detta förslag till lag, så må man också på samma gång beklaga, att anledningar, så talande och i ögonen fallande, funnits därtill. Då således frågan ligger på kammarens bord och nu blir remitterad till lagutskottet, kan åtminstone jag icke annat än uttala den önskan, att lagutskottet må söka att göra sitt bästa för att på något sätt gifva anvisning på ett medel, hvarigenom man kan skydda vårt folk något mer mot det onda, som nu förekommer, än man synes kunna göra efter den nu gällande lagstiftningen.

Jag ber att med dessa ord äfven få uttala mitt stora ogillande af den rörelse, som här åsyftas. Utaf de berättelser, som kommit till mig och af hvad som jag också kunnat se i tidningarna tror jag, att opinionen torde vara ganska allmän både ibland såväl tidningsmän som folk i allmänhet, att de nuvarande förhållandena icke kunna rimligtvis af i denna sak sundt tänkande försvaras.

Med herr Byström förenade sig herrar *Berg* i Staby, *Danielsson*, *Nilsson* i Linnås, *Carlson* i Herrljunga och *Sjöberg*.

Herr Mörtsell: Herr talman! Jag är en af dem, som är särskildt intresserad utaf, att Riksdagen må kunna afslutas så fort som möjligt och som lagen tillåter. Ty jag har en så lång väg hem, att jag icke har kunnat fara hem under hela denna tid. Men med den kännedom, jag har om den förskräckliga samhällsfara, som nu börjat ohejdadt utbredas, så skulle jag känna mig vara utan ansvar, om Riksdagen afslutades, utan att det vore gjordt ett kraftigt försök att sätta hinder i vägen för denna samhällsfaras framfart.

Jag har under de sista dagarna blifvit öfvertygad därom genom ett bref från Ångermanland, däri en af mig väl känd, sannfärdig person berättar, att han fått del af ett möte, som blifvit hållet nere i en trakt, som heter Sandön, därvid ett fruntimmer har hållit ett föredrag. Jag skall be att få uppläsa i ett sammanhang hvad han skriver:

»Jag är för närvarande här nere vid Ångermanälven. Här har fru Kata sina tillbedjare, och Hinkes lärar om »kärlek utan barn» ha här fallit i god jord. Nere på Sandön hölls en instruktiv föreläsning i detta ämne på ett möte, besökt af unga män och kvinnor. Den, som höll föreläsningen, var en ung kvinna. Hon hade

Remiss af en
proposition.
(Forts.)

ett helt proflager preventiva medel »försiktighetsartiklar» och visade på ett helt oblygt och naturtroget sätt, huru de olika persedlarna skulle användas, såväl »kvinnoskydd» som andra delar. Allt för att man inte skulle »föda några barn åt 'tjufsamhället' och utrota de gamla dogmerna om äktenskap» m. m. En förening lära de nu hafva där, som har till uppgift att »tjufsamhället till trots» ohöjdt praktisera fri kärlek och utbreda dessa läror. Det lär äfven hafva förekommit, att kvinnor klädt af sig nakna och dansat med männen! Sådant kan passera! Detta berättades i går af en skollärare och några andra, som påstodo, att det var sanning!

Man ser, hvilka frukter draksådden bär. Hvilket ansvar de draga öfver sig, dessa ungdomens förförare! Skulle ej något kunna och böra göras för att på lagstiftningens väg hejda detta onda. Jag ser af tidningarna, att ett lagförslag föreligger. Måtte detta bli nog kraftigt. Skada att det kommer för sent. Detta onda har likt en smittosam farsot utbredt sig nästan öfver hela landet, dit den radikala tidningspressen nått.»

Jag vill icke uttala mig om, huruvida ortsmyndigheterna hafva försummat sin plikt och icke eftersett ett sådant förfaringssätt. Men jag är lifligt öfvertygad om, att det måste finnas någon brist i nuvarande lag, när någonting sådant som detta kan få försiggå. Med den historiska kunskap jag har, är jag öfvertygad om, att det behöfves en åtgärd här. Man behöfver icke läsa mer än Romarbriefvets första kapitel och se romarrikets förskräckliga undergång för att känna, att här är fara å färde.

Jag vill med dessa ord rekommendera den kungl. propositionen till lagutskottet.

Herr Branting: Herr talman! Af hvad vid denna remissdebatt nu anförts hafva vi fått höra de ledande motiv, som man här kommer att spela vidare på, då frågan om den nu föreslagna lagen kommer att afgöras. Det kommer att då heta så, som nu från vår högst sedliga regering och från den talare, som hade ordet som andra man och som man ju här har betecknat, med viss rätt tror jag, såsom lagens andlige fader och som också med afseende å sedlighet står såsom en synnerligen kompetent man att föra dess talan — det kommer att sägas här: *Riksdagen* får taga ansvaret; vi hafva velat sätta en damm för den osedlighet, som florerar; vill nu Riksdagen icke hjälpa oss därtill, är det Riksdagens fel — och vi stå inför opinionen med palmer i händerna!

Ställningen är emellertid den, att denna fråga om preventivmedlen har, såsom alla känna, talats om och offentligen berörts och diskuterats ända sedan ett 30-tal år tillbaka åtminstone i vårt land. Men först nu har det, på grund af en synnerligen osmaklig form för propaganda, som jag för min del har offentligen på det allra skarpaste brännmärkt, kommit fram ett försök att utnyttja den allmänna harmen öfver denna form till en inskränkning uti möjligheten att öfverhufvud behandla alla dessa

viktiga frågor, som sammanhånga med frågan om folkökningen och därmed sammanhängande ämnen.

*Remiss af en
proposition.
(Forts.)*

Det har ju dock redan gjorts ett åtal mot den första bäraren af denna osmakliga propaganda. Men därmed är man ingalunda nöjd. Man vill icke stanna vid att tillämpa den lag, som finnes och som med rätta bestraffar framställningar, som såra tukt och sedlighet, utan man vill försöka att begagna en uppjagad stämning till att få en utvidgning af bestämmelserna på dessa områden, efter hvilka uttalanden, fällda uti fullt allvarlig afsikt, uttalanden som icke på minsta sätt kunna sägas vara sedlighets-sårande, i alla fall skulle, på grund af de ämnen hvarmed de sysselsätta sig, kunna drabbas af lagens arm.

Det är visst icke ändå så enkelt med denna fråga, som man här vill göra gällande. Justitieministern ålägger lagutskottet att icke resonera utan att bara skynda på och taga hans förslag; och därmed är allting väl. Men det är en orimlighet att på detta sätt i riksdagens sista stunder, öfverhopad som Riksdagen ändå förut är utaf frågor, som kommit sent från regeringen, komma in med ytterligare en fråga, som rullar upp på detta sätt en hel mängd utaf de ömtåligaste och viktigaste spörsmål på yttranderättens område.

Om regeringen ville handla konsekvent, då den gör gällande, att här föreligger en sådan fara för sedligheten, att alla andra hänsyn måste vika, så borde den, på samma gång som den framlagt detta lagförslag, också hafva förelagt förslag till en lag, som fullständigt förintade allt hvad vi hittills haft af enskild föreningsfrihet. Ty det är för alla väl bekant, att det finnes ett synnerligen enkelt sätt att använda, när myndigheterna börja lägga sig i de offentliga föredragen på detta såväl som andra områden, nämligen att helt enkelt bilda en förening, och där kan det sägas hvad som helst, ty där äger ingen obehörig tillträde. Med samma rätt som man lagstiftar mot den offentliga yttranderätt, som hittills gällt, bör man också kunna gå in på detta område, från hvilket vi af den siste talarens framställning fingo höra några skräckbilder, som han uppläste angående något som förekommit i Hälsingland eller hvar det var. Denna utväg borde då med lika mycket eller litet fog kunna tillgripas. Då ser man emellertid, till hvilka konsekvenser man kommer, om man på sådant sätt vill hufvudstupa lagstifta i ett ämne, utan att hafva tänkt sig in i följderna af en sådan lagstiftning.

Såsom redan herr Lindhagen framhållit, är sedlighetsfrågan i ett samhälle ett bland de svåraste spörsmål, som samhällets lagstiftare kunna gripa sig an med att sysselsätta sig med. Det är uppenbart, att man icke genom ett hastverk, tillkommet under en uppagerad stämning, skall kunna åstadkomma en verkligt lycklig lösning i dessa frågor. Och så mycket mindre kan man göra det, som ju, såsom friherre Bonde framhöll i sitt yttrande, det icke är möjligt att redan nu göra någon ändring i tryckfrihetsförordningen, äfven om majoriteten skulle stå beredd att vilja

Remiss af en
proposition.
(Forts.)

göra en sådan ändring. Det blir härigenom ett rent orimligt missförhållande, som kommer att äga rum en tid framåt. Vore det icke mycket mera resonligt och rimligt, att hela denna sak finge tagas under ompröfning någon tid längre framåt, och att man afvaktade utgången af de redan anhängiggjorda åtalerna och finge se, huru saken utevecklade sig, och om det icke skulle lyckas för det sunda förståndet att få bättre bukt med den rörelse, mot hvilken man vill vända sig, än som kan ske genom dessa lagstiftningsåtgärder, som i själfva verket endast utgöra en enda jätte-reklam för hela saken.

Man bör se detta förslag äfven ur dessa synpunkter, och således bör lagutskottet, som nu har att pröfva detsamma, tänka sig synnerligen väl före, innan det vidtager några som helst åtgärder med anledning af justitieministerns opåkallade framställning.

Herr Räf: Jag ber att få gifva uttryck åt den förhoppningen, att lagutskottet måtte icke blott, i likhet med hvad herr Byström sade, gifva någon anvisning på ett medel till denna frågas lösning, utan om möjligt framkomma med något positivt resultat, och jag vill också gärna hoppas, att Riksdagen skall vara besjälad af samma anda och därefter fatta sitt beslut.

Friherre Bonde: Herr talman! Jag vill icke på något sätt ingå hvarken på det berättigade eller det nödvändiga med afseende på ifrågavarande lag. Jag har redan förut framhållit det olämpliga i att en fråga af denna beskaffenhet kommer före i riksdagens sista timme, och jag kan ej heller finna, att de anledningar, som här blifvit framhållna, äro af sådan natur, att de nödvändiggöra att just nu framlägga förslag till en dylik lag. Ty såsom vi hörde en talare nyss framhålla, den sak, som det här gäller, är icke någon ny uppfinning för dagen, utan omtalas — om jag fattade honom rätt — redan i Romarbrevfets 1 kap. Det är således icke något nytt, utan har förekommit under långliga tider. Anledningen till att detta lagförslag nu framlagts är ju blott, att en person har drifvit hvad man kallar propaganda för denna sak. Jag tycker emellertid, att man bevisar den ifrågavarande personen alltför stor ära genom att särskildt för hans skull stifta nya lagar och således låta honom få kanhända snart en hel arsenal med lagar, vi hafva ju nämligen redan en lex Hinke och bjudas nu på nummer 2, och det kommer törhända att gå långt ned i nummerföljden. Att så på visst sätt personligt stifta lagar, tror jag icke är lämpligt för samhället. Det är icke heller lämpligt att stifta lagar på grund af en tillfällig känslöstämning, utan en lag bör väl vara framkallad af ett länge känt behof. Och har detta behof varit länge känt, så är det förvånande, att icke Kungl. Maj:ts regering redan förut framkommit med ett lagförslag sådant som detta och af den beskaffenhet, att det kunnat allmänt och utan tvekan antagas. Men att nu

endast på grund af en tillfällighet framkomma med detta förslag, synes mig föga tilltalande. Jag tror icke, att samhället kan lida någon större våda, ifall ifrågavarande ärende uppsköttes till ett kommande år. *Remiss af en proposition.* (Forts.)

Jag kan icke underlåta att i detta sammanhang uttala min förvåning öfver den omilda dom, som en talare här, herr Thyren, fällde öfver lagrådet. Han hade kanske fog för att göra det, åtminstone hade han ett stöd härför i Kungl. Maj:ts regering, som icke tyckes hysa något större förtroende för lagrådet. Det var kanske en olycklig förändring, som vidtogs i våra grundlagar, då lagrådet inrättades; själfva namnet är ju redan det mindre imponerande än högsta domstolen, som det tillkom att förr afgifva yttrande. Om yttrandet varit afgifvet af högsta domstolen, så hade det kanske haft någon större pondus inför Kungl. Maj:t.

Här har redan förut framhållits, att herr Thyren kanhända ej är alldeles främmande för tillkomsten af denna lag. Af hans anförande kunde man vara frestad draga den slutsatsen, att det kanske vore en nyttig grundlagsförändring att helt och hållet afskaffa lagrådet och inrätta institutionen Thyren, då man kunde vara förvissad om en allsidig utredning, ty, såsom vi veta, förstår sig herr Thyren på allting och har ju i uppdrag att omskapa hela vår strafflag, på grund af det helt visst fullt berättigade förtroende, som alla hysa till hans mångsidiga vetande, och dessutom hvad han yttrar ju anses förtjänt att uppspikas uti landets samtliga kommuner.

Jag har ej i frågans nuvarande läge något vidare att tillägga, utan har endast och allenast velat ytterligare betona, att lagutskottet bör noga betänka sig, innan detsamma på grund af en tillfällig känslöstämning, på grund af en personlig tillfällig agitation och utan någon genomgående granskning — en verklig granskning synes vara omöjlig att göra under de få timmar, som lagutskottet kan ägna åt detta ärende — kanske tillstyrker ifrågavarande lagförslag.

Vidare anfördes ej. Kamraren beslöt att hänvisa ifrågavarande proposition jämte de i anledning af densamma nu afgifna yttrandena till lagutskottet.

§ 2.

Härefter föredrogos men blefvo ånyo bordlagda statsutskottets utlåtande nr 83, sammansatta lag- och jordbruksutskottets memorial nr 2 samt jordbruksutskottets utlåtanden nr 93 och 94.

§ 3.

Jordbruksutskottets nu föredragna memorial:

nr 95, i anledning af kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående statens öf-

vertagande af kostnaderna för väghållningsbesvärets utgörande å landet m. m.;

nr 96, i anledning af kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående revision af lagen angående väghållningsbesvärets utgörande å landet; och

nr 97, i anledning af kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående åläggande för ägare till skogar af större omfattning att å dem införa uthålligt skogsbruk;

lades till handlingarna.

§ 4.

Vidare föredrogos, men bordlades åter jordbruksutskottets utlåtanden nr 98—109.

§ 5.

Ang. uppförande af en svensk kyrka i Paris.

Till afgörande förelåg härpå statsutskottets utlåtande, nr 79, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående uppförande af en svensk kyrka med samlingslokal och pastorsbostad i Paris m. m.

I öfverensstämmelse med hvad Kungl. Maj:t uti en den 15 sistlidne april till Riksdagen aflåten, till statsutskottets förberedande behandling öfverlämnad proposition, nr 197, föreslagit, hemställde utskottet, att Riksdagen måtte dels såsom bidrag till uppförande af en svensk kyrka med samlingslokal och pastorsbostad m. m. för svenska församlingen i Paris bevilja ett anslag af 125,000 kronor att utgå under de villkor, Kungl. Maj:t kunde finna godt föreskriva, dels ock af nämnda anslag på extra stat för år 1911 anvisa ett belopp af 25,000 kronor.

Reservation hade afgifvits af herr *Thorsson*, som ansett, att utskottet bort hemställa, att Kungl. Maj:ts förevarande framställning icke måtte af Riksdagen bifallas.

Sedan utskottets hemställan blifvit uppläst, lämnades på begäran ordet till

Herr *Thorsson*, som anförde: Jag har icke kunnat dela majoritetens inom utskottet uppfattning därom att utskottet skulle tillstyrka Riksdagen att bevilja detta anslag.

Utskottet finner ett skäl för sitt tillstyrkande af ifrågavarande anslag däri, att Riksdagen år 1908 anslag 100,000 kronor till en kyrkobyggnad i London och år 1909 80,000 kronor till en kyrkobyggnad i Köpenhamn. Dessa båda anslag anser utskottet vara ett motiv för, att vi skola fortsätta på den inslagna vägen, och det ser nästan ut som om det årligen skulle komma ett anslag så där på en 100,000 kronor, afsedt att bygga en kyrka i utlandet.

Vi diskuterade för några dagar sedan ett ärende, som afsåg bidrag till en skola i London, och då framhölls samma uppfattning nämligen att emedan vi börjat inrätta en skola i en af de stora städerna på kontinenten; så skulle vi också fortsätta. Vi skola helt

enkelt söka omspanna hela världen med vårt mäktiga inflytande; och alla, som lämnat detta land, vare sig de lämnat det af den ena eller den andra anledningen, skola vi skicka bud efter och säga: Vi äro så hyggliga mot Eder bara för att ni rest härifrån. Skall man draga ut konsekvenserna däraf, vore det bäst att vi alla flyttade ut ur riket, ty om vi flytta bort blifva vi ansedda som bättre svenskar än om vi stanna hemma.

Ang. uppförande af en svensk kyrka i Paris.
(Forts.)

Nu kan jag icke förstå, hvilken anledning vi egentligen hafva att lägga ned 125,000 kronor för att bygga en kyrka med samlingslokal i Paris, då Riksdagen vid flera föregående tillfällen visat sig så njugg med afseende på ett annat anslag. Det har i detta senare fall gällt, att Sverige skulle jämställa sig med Norge och Danmark, som redan lämnat anslag till en biblioteks-föreståndare i Paris. Men det har man ansett sig icke kunna. Ett dylikt obetydligt anslag, där Sverige skulle jämställa sig med de andra skandinaviska nationerna, har icke Riksdagen velat vara med om! Där har helt enkelt personfrågan skjutit fram. Den person, som förestått detta bibliotek är nämligen icke tillräckligt lojal enligt officiell uppfattning, och därför vill man icke bevilja nu antydda anslag, men i det fall, hvarom nu är fråga, har Kungl. Maj:t funnit förslaget lojalt och tilltalande, och anser därför att Riksdagen skall bevilja nästan huru stora summor som önskas.

Jag hyser den uppfattningen, att vi ha tillräcklig användning här hemma för de medel, som vi kunna använda för bildningsändamål. Så länge som det saknas föreläsningsslokaler på så många ställen i detta land och så länge som vi årligen måste komma in till Riksdagen med motioner i syfte att de af landets medborgare, som icke ha äganderätt till någon jord, må med lagstiftningens hjälp kunna få åt sig upplåten en liten fläck af den svenska jorden; där de kunna uppföra sina samlingslokaler, så länge som dessa motioner alltjämt tillbakavisas, synes det mig icke vara förenligt med en klok och god hushållning att anslå så stora summor till uppförande af kyrkor i utlandet som de af Kungl. Maj:t här äskade.

Jag ber, herr talman, att få yrka afslag å utskottets framställning och bifall till den reservation, som jag tillåtit mig foga vid utskottets utlåtande.

Vidare yttrade:

Herr Lindblad: Herr talman, mina herrar! Jag ber att få tillkännagifva, att äfven jag har inom statsutskottet reserverat mig mot utskottets här gjorda hemställan, men att genom något missförstånd mitt namn icke kommit att stå upptaget under reservationen. Jag står för min del uti denna fråga på samma ståndpunkt som den föregående talaren. Jag finner det icke riktigt att fortsätta på den vägen, att man på detta område skapar tvännen budgetter, en utomlandsbudget och en inomlandsbudget. Vi ha nu icke endast en skolbudget för utlandet, utan skola också få en

Ang. uppförande af en svensk kyrka i Paris.
(Forts.)

kyrkobudget. Det förefaller mig, som om de medel, som på detta sätt användas utomlands, mycket bättre skulle kunna användas inom landet. Det är väl ändå så, det kan icke förnekas, att de mindre bemedlade samhällsklasserna i de stora städer, till hvilka vi nu lämnat både skol- och kyrkoanslag, sällan få något gagn af dessa anslag. Jag känner själf till, huru det i det afseendet förhåller sig på en plats utomlands, nämligen Berlin — jag tror, att förhållandet är detsamma äfven på andra orter — och jag vet, att den klasskillnad, som finnes här i landet, följer sven-skarna ut öfver landets gränser; den svenska öfverklassnaturen förnekar sig icke där heller. Då de rikare samhällsklasserna utomlands träffa samman med de fattigare, träffas de icke på det sättet, att de senare få något med af sådana anslag som det nu ifrågavarande. Jag kan icke inse, hvarför vi på detta sätt skola skapa två budgeter; och det kan ju hända att i samma mån som utomlandsbudgeten ökas, måste inomlandsbudgeten minskas beträffande anslagen till det ändamål, hvarom här är fråga.

Jag yrkar i likhet med den föregående talaren afslag å utskottets hemställan och bifall till reservationen.

Häruti instämde herr *Branting*.

Herr *Olausson*: I likhet med reservanten kan icke heller jag lämna mitt bifall till det föreliggande förslaget. Den kyrkobyggnad, som det här är fråga om att uppföra i Paris, skulle icke allenast innehålla gudstjänstlokaler, utan där skulle äfven finnas lokaler för andra ändamål. Här står nämligen å sid. 5 i utskottsutlåtandet: »I asylen komme arbetssökande svenske män i behof af understöd att erhålla tillfälligt husrum. Icke sällan anlände sådana utan resurser till Paris för att söka arbetsförtjänst. I väntan på sådana vände de sig till Svenska understödsföreningen för att erhålla uppehälle. I stället för reda penningar, hvilkas användande endast i undantagsfall kunde kontrolleras, skulle dessa erhålla fri bostad i asylen jämte nödortigt dagtraktamente, till dess de funnit anställning i Paris.» Jag kan icke förstå annat, än att ett anslag till ett dylikt ändamål är detsamma, som att indirekt understödja emigrationen, men då Riksdagen ju beviljar årliga anslag just för att hindra emigrationen, motarbetar man ju sig själf i denna sak.

Riksdagen har ju visserligen beviljat anslag till en dylik byggnad i Köpenhamn m. fl. städer, men om vi skola slå in på den vägen, tror jag, i likhet med herr *Thorsson*, att vi få årliga utgifter för dylika ändamål. Vi veta ju, huru obetydlig emigrationen till Paris är i jämförelse med emigrationen till Amerika. Svenska kolonierna i Amerika kunna ju därför hafva lika stora skäl för dylika bidrag som kolonien i Paris. Jag undrar dock om det under en tid då landets finansiella ställning står på en så låg nivå, att förslag måste framställas om höjning af tullen på kaffe för att få debet och kredit att gå ihop och dymedelst taga ut de

felande skattebeloppen ur de fattigas fickor, det verkligen kan vara lämpligt att på detta sätt slösa med medlen.

Jag beklagar verkligen, att ingen af högerns eller liberala samlingspartiets medlemmar inom utskottet funnit det förenligt med sina åsikter att reservera sig i denna punkt. Man har på det ena politiska mötet efter det andra i landet tvistat om, hvilket parti, som är det mest sparsamhetsifrande; jag skulle verkligen önska att allt detta sparsamhetstal finge någon genklang såväl inom statsutskottet som här i kammaren, så att det icke blir helt och hållet en tom fras.

Jag ber att få yrka bifall till herr Thorssons reservation.

Herr Andersson i Skifarp: Herr talman, mina herrar. I begreppet sparsamhet brukar man ju merendels inlägga det, att man i valet mellan olika utgiftssiffror bestämmer sig för den lägsta möjliga. Det är ju dock så, att det måhända icke är den rätta sparsamheten att räkna endast med de lägsta siffrorna, utan att den ofta nog ligger just åt motsatta hållet. Så att man mången gång sparar just genom att på en gång gifva ut ett större belopp. Såsom herrarna ha sig bekant bevilja vi årligen anslag till svenska kyrkan i Paris. Nu är det så, att dels har kyrkan där varit för liten och dels har man kunnat erhålla ett ganska högt pris för själfva tomtten, och det är därför, som man beslutat sälja kyrkan för att skaffa sig en ny, bättre sådan. Men i den nya kyrkobyggnaden skulle man icke endast ha gudstjänstlokal utan äfven en samlingssal, där i Paris vistande svenskar skulle kunna samlas för att åhöra föreläsningar o. d. Jag tycker icke, att det bör förefalla de ärade reservanterna så orimligt, att man vill bereda svenskarne utomlands tillfälle att komma tillsammans och åhöra föredrag på svenska språket och föreläsningar om svenska seder i allmänhet; jag tror, att detta skulle för dessa svenskar utomlands vara ganska fördelaktigt. Jag förstår därför icke hvarför reservanterna här komma med klander.

Det yttrades här af en talare, att folk skulle komma att resa ut dit, om de därstädes blifva bättre behandlade än här hemma. Men det finnes ju äfven här i Sverige tillfälle till kyrkobesök och att bevista föreläsningar, så att i det fallet bli vi ju lika bra behandlade här hemma som utomlands. Jag kan icke finna annat, än att Sverige lika väl som andra nationer måste följa med och bibehålla känningen med svenskarne utomlands. Vi ha ju hittills sökt hålla denna känning vid makt genom att lämna ett årligt bidrag till svenska kyrkan i Paris, och fördenskull anser jag, att vi äfven böra lämna på en gång ett understöd för uppförande af en svenskarna och Sverige värdig byggnad där nere i Paris.

Jag anhåller, herr talman, om bifall till utskottets hemställan.

Herr Ekman i Göteborg: Herr talman! Äfven jag vill yttra ett par ord till förmån för den institution, till hvilken det nu är fråga om att lämna ett bidrag.

Ang. uppförande af en svensk kyrka i Paris.
(Forts.)

Ang. uppförande af en svensk kyrka i Paris.
(Forts.)

Det är ju sant, att därför att man lämnat anslag till en kyrka i London och likaledes till en kyrka i Köpenhamn; man därför icke är tvungen att, såsom man här sagt, fortgå på samma väg och nu lämna bidrag till en kyrka i Paris. Om man emellertid ansåg, att goda skäl förelågo för att bevilja anslaget till kyrkan i London, när den frågan här var före, kan jag icke förstå, hvarför icke samma skäl och samma synpunkter skulle kunna få göra sig gällande nu, då det är fråga om en kyrka i Paris. Af alla utländska platser är det väl ingen, som i nu förevarande afseende är så ägnad att ådraga sig vår uppmärksamhet som just Paris. Paris är ju den stad, dit den svenska ungdomen drager för sina studier, och det är icke endast den rike mannens barn, utan äfven i mycket stor utsträckning handtverkares och kroppsarbeters söner och döttrar, som begifva sig dit för att fullborda sina studier. Jag vill verkligen säga, att om någonting skall göras för att sammanhålla svenskarne utomlands, så bör man i främsta rummet tänka på Paris, ty där är detta verkligen af behovvet påkalladt, såsom jag själf varit i tillfälle att iakttaga.

I Paris finnes en svensk understödsförening, som gjort mycket stora uppförringar för där vistande svenskar, men man torde dock aldrig kunna hjälpa dessa på rätt sätt, såvida det icke finnes några lokaler, där de kunna sammanföras och träffa hvarandra. Det är därför alldeles visst, att ett vägrande af detta anslag, som skulle ha till följd, att den svenska kyrkan måste inhysas i lokaler, som man knappast kunde anse vara en kyrka värdiga, helt säkert skulle göra en mycket stor skada, och det skulle mer än någonting annat bidra till, att de svenskar, som vistas i Paris, kanske stannade där för alltid och icke återkomme till fosterlandet och dit medförde de intryck och de lärdomar, som de där ute inhämtat.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Starbäck: Herr talman! Då jag suttit på den afdelning, som haft den förberedande behandlingen af denna fråga om hand och därvid icke reserverat mig, skulle jag ju här yrka bifall till utskottets hemställan. Emellertid ämnar jag icke göra detta, men det skäl, som härvidlag bestämt mig, vill jag icke nu närmare ingå på. Jag har begärt ordet för att uttala den förhoppningen, att nästa gång, när det blir fråga om anslag till den svenska biblioteksafdelningen vid S:t Gènevièvebiblioteket i Paris, man då får höra samma utomordentliga förhoppningar med afseende å sambandet mellan svenskarne i Paris och här hemma, som uttalats vid detta tillfälle, när det gällt uppförande af en kyrka i Paris. Jag tror verkligen att det lilla bidraget å 800 kronor till S:t Gènevièvebiblioteket skulle ha gjort lika mycken nytta, eller att åtminstone därmed åtskilligt skulle hafva vunnits af det som, enligt hvad man här framhållit, skulle uppnås med detta byggnadsanslag å 125,000 kronor, hvilket det nu begäres att vi skola bevilja.

Chefen för ecklesiastikdepartementet herr statsrådet Lindström: Herr talman, mina herrar! Då jag tillstyrkt Kungl. Maj:t att framlägga denna proposition, utgick jag för det första därifrån, att, såsom här också omnämmts, Riksdagen har beviljat anslag till kyrka i Köpenhamn och anslag till kyrka i London. Jag tog då för gifvet, att samma skäl, som hade föranlett Riksdagen att bevilja anslag för dessa ändamål, jämväl skulle göra sig gällande i fråga om en svensk kyrka i Paris.

Ang. uppförande af en svensk kyrka i Paris.
(Forts.)

Men härtill kommer, att här icke blott gällde tillgodoseende af ett kyrkligt ändamål utan äfven ett socialt-kulturellt och humanitärt ändamål. Som det förut omnämmts, kommer den nu ifrågasatta kyrkobyggnaden att omfatta icke blott gudstjänstlokal utan äfven föreläsningssal, afsedd att rymma 350 personer, ett läsrum och en asyl samt bostad för diakonissa. Jag hade alltid trott, att en lokal med dessa socialt-kulturella och humanitära syften vore något, som skulle ligga Riksdagen om hjärtat. Jag trodde, att det skulle anses vara af vikt att få en sådan här samlingspunkt för svenskarne i Paris, där de kunde ha ett hem, träffa hvarandra, samlas och åhöra föreläsningar, musikaliska föredrag eller på annat sätt tillbringa sina lediga stunder i stället för att gå på krogar och andra förlustelställena. Och de af herrarne, som varit utomlands, veta nog, hur hjälplös den nödställde utlänningen är i främmande land. Därför har det ansetts vara af vikt att här inrätta en asyl, dit nödställda svenskar kunna få ta sin tillflykt undan nöden.

Det är sagdt här, att dessa anordningar komma att ha en synnerligen afsevärd betydelse. Detta torde framgå däraf, att större delen — jag säger detta i motsats till hvad en föregående talare yttrat — af svenskarne i Paris utgöras af fattiga handtverkare, som komma dit för att förkofra sig i yrkesskicklighet, och det är utan tvifvel de, som skulle få mesta nyttan af de här ifrågasatta anordningarna.

Det har vidare sagts, att detta förslag innebure ett slöseri. Ja, det kan ju hända, att det kan se så ut, men å andra sidan vill jag nämna, att meningen är, att denna lokal jämte till densamma hörande tomten skulle öfverlätas till statsverket. Tomten kostar 228,000 francs och byggnaden skulle komma att kosta 330,000 francs, alltså skulle det hela gå till 558,000 francs. Där-af skulle svenska staten tillskjuta 170,000 francs, d. v. s. ett belopp af inemot hälften af hela byggnadskostnaden. Jag vill dessutom tillägga, att tomtpriisen i Paris äro i stadigt uppsving, så att staten får väsentligen mera igen, än hvad den skulle tillskjuta för ändamålet.

Nu ha åtskilliga anmärkningar framställts mot detta förslag. Först vill jag då upptaga en anmärkning, som icke har kommit till synes här i kammaren, men som jag har hört under hand framställas och hvilken lär vara anledningen till att personer, som eljest skulle tala för förslaget, icke gjort det. Denna anmärkning står i samband med den generella anmärkning, som den förste ärade

Ang. uppförande af en svensk kyrka i Paris.
(Forts.)

talaren gjorde angående folkbildningsarbetet i Sverige, och den afser det sätt, hvarpå svenska regeringen har behandlat frågan om skolbarnens ferieresor. Det måtte råda någon missuppfattning rörande hela denna fråga, efter som dylika åsikter kunna göra sig gällande. År 1906 medgaf den då sittande regeringen vissa nedsättningar för skolbarns ferieresor, hvilka nedsättningar de sedan alltjämt åtnjutit. Nu har framställning gjorts om ytterligare nedsättning vid dessa resor. Detta har emellertid regeringen icke ansett sig kunna bevilja i den form, som föreslagits, men regeringen är betänkt på att söka göra det i annan form. Jag vill fråga herrarne, om det är lämpligt att blanda ihop dessa båda frågor med hvarandra och taga regeringen för hufvudet därför, att den icke i en handvändning är färdig att bättra på de anordningar i förevarande afseende, som den första liberala regeringen i Sverige träffade.

Det har här från åtskilliga håll anförts såsom en anmärkning mot regeringen, att bibliotekarien vid S:te Gèneviève-biblioteket i Paris icke fått något understöd. Jag förstår icke, hvad som menas med denna anmärkning, för så vidt den är riktad mot regeringen. Frågan har ju varit föremål för Riksdagens ompröfning redan förut under innevarande riksdag, och Riksdagen har då afslagit en väckt motion om statsunderstöd till denne bibliotekarie. Då bör väl icke den anmärkningen riktas mot regeringen utan mot Riksdagen, som har bredare rygg att taga emot dylika angrepp. Men jag vill tillägga, att det tjänar ingenting till att bemöta dessa anmärkningar, därför att de, som framställa dem, ha så olika uppfattning med mig om sakens innebörd, att det icke är skäl att ingå därpå. Jag vill blott säga, att när jag tillråder kammaren att antaga ett förslag, som här går ut på att intressera folk utomlands för Sverige, att understödja personer, som tala väl om Sverige och befrämja dess intressen, då afstyrka herrarne förslaget därom på samma gång de förebrå oss, för att vi icke vilja understödja dem, som motverka Sveriges intressen och tala illa om Sverige.

Efter denna lilla digression från ämnet, hvartill jag blifvit uppkallad, ber jag att få förorda detta förslag. Det är här, mina herrar, icke fråga om ett ständigt anslag, utan om ett anslag att utgå för en gång och afsedt att samla utomlandssvenskarne till gemensam nytta och trefnad, att stärka samhörigheten mellan dem och fosterlandet och mellan dem själfva inbördes, och det är icke, som någon här har sagt, ett klassintresse. Tvärtom, det är så bland utomlandssvenskarne, att där framträder klasskillnaden mindre, och dessa föreningar, som bildas utomlands, bidraga i afsevärd mån till att minska klasskillnaden. Det är, som sagdt, här icke fråga om något klassintresse, men skulle det vara någon, som skulle ha nytta af detta anslag, så är det framför allt de fattiga svenska handtverkarne i Paris.

Herr Thorsson: Herr talman! Jag vill gent emot herr Ekman från Göteborg erinra om, att de fattiga handtverkar söner, som äro i Paris för att studera och förkofra sig i sitt yrke, ha, så vidt jag förstår, betydligt större nytta af att för sin fortsatta utbildning använda sig af biblioteket än af denna nu föreslagna samlingslokal. Ur den synpunkten är således biblioteket lika mycket berättigadt till understöd som trots någonsin den institution, hvarom nu är fråga.

Jag ber att något få beröra herr ecklesiastikministerns yttrande. Jag har icke vid bedömandet af denna fråga ett ögonblick tänkt på skolbarnen och den ställning, som den nuvarande regeringen intager till deras ferieresor. Jag har icke heller yttrat ett ord om den saken i mitt förra anförande. Jag erinrade om, att så länge det finnes så oändligt många platser i detta rike, där arbetarne äro i afsaknad af en samlingslokal, där de kunna sammanträda och utbyta sina åsikter och tala om dem närliggande både ekonomiska och andra angelägenheter — så länge, som sagdt, det förhållandet kvarstår, och de, i afsaknad af dylika lokaler, måste ha sina sammankomster i landsvägsgropar och litet hvarstans omkring under bar himmel, finner jag det för min del icke vara med svensk hushållning förenligt att kasta ut 125,000 kronor för att uppföra en samlingslokal i Paris.

Jag tillhör icke dem, som vilja förhindra, att våra landsmän i utlandet skola få det så angenämt som möjligt, men jag kan icke vara med om att bevilja detta anslag, hvarom nu är fråga, förrän vi först fått det bättre ordnad här hemma. Våra ekonomiska resurser äro icke så stora, att vi kunna offra det ena anslaget efter det andra för ändamål af i föreliggande proposition antydd beskaffenhet.

Herr ecklesiastikministern sade, att första anledningen till hans tillstyrkande af nu föreliggande anslag var den, att Riksdagen vid två föregående tillfällen beviljat anslag till liknande ändamål i utlandet. Ja, men då bör väl Riksdagen någon gång säga nej till denna trafik, i annat fall kommer naturligtvis herr ecklesiastikministern äfven nästa år, för den händelse han då bekläder ecklesiastikministerämbetet, att öfverlämna en proposition om att bygga en kyrka t. ex. i Petersburg. Där ha vi ju förut såvidt jag vet icke någon kyrka.

Sedan vill jag säga några ord med anledning af herr ecklesiastikministerns resonemang öfver anledningen till att vi motsätta oss detta anslag. Jag fick den uppfattningen, att herr ecklesiastikministern menade — jag vet icke, om jag uppfattade honom rätt — att vi motsätta oss detta anslag därför, att de människor, det här gäller, tala väl om Sverige. Detta har aldrig varit min tanke. Jag har röstat för anslaget till bibliotekarien i Paris, och det har jag gjort utan hänsyn till personfrågan. Jag har icke låtit mig bestämmas af, om bibliotekarien talat väl eller illa om Sverige, utan af den omständigheten, att tillräckligt klara bevis från sakkunnigt håll lämnats, att personen i fråga skötte sin befattning or-

Ang. uppförande af en svensk kyrka i Paris.
(Forts.)

Ang. uppförande af en svensk kyrka i Paris.
(Forts.)

dentligt. Jag vill icke på villkor ha den misstanken öfver mig, att dessa personers politiska ställning, som eventuellt äro de ledande i denna församling, skulle utgöra den vägledande principen för mig i detta fall och att jag därför skulle vilja afslå detta förslag.

Jag hade visserligen vid behandlingen af anslaget till skolan i London tillfälle att yttra mig om en person, som jag förmodar har herr ecklesiastikministerns betyg på, att han talar *väl* om Sverige, nämligen sjömanshusföreståndaren från London tror jag det var, hvilken här på Grand Hôtel för en liten tid sedan inför kronprinsen och några andra »högt uppsatta» personer höll ett anförande, hvari han »talade *väl*» om Sverige; men, så vidt jag kunde förstå den framställning som gifvits af hans yttrande, ville han införa en alldeles ny bestraffningsprincip i vårt land. Han ville nämligen, att vi utan dom och rannsaking skulle vräka Hinke Bergegren och hans meningsfränder i sjön. Således direkt uppmaning till brott; och detta resonemang tillät han sig föra inför landets kronprins och en hel del annat mycket högt uppsatt folk. Huruvida de gillade hans uppfattning, därom kan jag naturligtvis icke yttra mig — — — man säger här bakom, att de applåderade, och då är det väl klart, att de delade hans uppfattning. Det var således en af dessa välsinnade som »tala väl om Sverige». Samme man uttalade vid samma tillfälle, att om en arbetare, tillhörande den socialistiska organisationen, kommer till London, så skall han, arbetaren, bemötas så, att han blir brödlös inom fjorton dagar; *han* talade väl om Sverige!

Jag vill emellertid icke lägga dessa synpunkter på den här föreliggande frågan; och jag vill ännu en gång säga ifrån, att det som är vägledande för mig i detta fall, är det att så länge vi hafva användning för dessa penningmedel och kunna utnyttja dem bättre här hemma, så länge synes det mig, att vi med en viss försiktighet böra beträda anslagsvägen till förmån för kyrkor och samlingslokaler i utlandet.

Herr Starbäck: Herr talman, mina herrar: Jag kan icke neka till, att jag känner mig litet förvånad öfver herr ecklesiastikministerns något nervösa yttrande gent emot mig och en annan talare. Då jag nämnde Sainte-Géneviève-biblioteket, vände jag mig till de två talare här ifrån kammaren, som nu yttrade så stora sympatier för kyrkan i Paris, för att uttrycka den förhoppningen, att de skulle anlägga dylika synpunkter äfven i fråga om den verkliga svenska kulturhärd, som finnes i Paris, nämligen den svenska afdelningen vid detta stora parisiska bibliotek; och jag måste vidhålla den förhoppningen och tror verkligen, att en sådan kulturhärd, ett sådant bibliotek med svensk litteratur, måste understödja detta goda förhållande eller »svensketens bevarande», såsom det så vackert heter, oafsedt hurudan bibliotekariens person är, på samma sätt som jag tror, att folkbiblioteket i Svedala gör en god gärning, äfven om det är en arbetarkommun, som äger det.

Men jag vet, att regeringen har en annan uppfattning i dessa frågor, hvilket dock icke kan hindra mig att hoppas, att herrar Johan Ekman och Andersson i Skifarp skola se på saken med mera förstående ögon, när det nästa gång gäller anslag till detta Sainte-Géneviève-bibliotek.

Ang. uppförande af en svensk kyrka i Paris.
(Forts.)

Under sådana förhållanden vet jag icke heller, hur det kommer sig, att herr ecklesiastikministern nu gick in på frågan om folkskolebarnens ferieresor. Jag nämnde ju ingenting, som egentligen gaf anledning till det. Jag nämnde visserligen häromdagen privat till honom om saken; men eftersom den frågan sedan fått en vida större räckvidd och nu är föremål för interpellation, så tänkte jag, att vi nu skulle slippa ifrån den, och jag vill ej heller gifva mig in på den, huru frestande det än kunde vara.

Men det var en liten vändning i herr statsrådets anförande, som jag måste taga fasta på. Han frågade — och understödde sin mening genom kraftiga slag i ryggstödet på pulpeten — hur man kunde fordra, att regeringen i en hastig vändning skall taga hänsyn till en anhållan från folkskollärarehåll om en nedsättning af biljettpriset för skolbarns ferieresor. Nu må jag säga, att i fråga om hastiga vändningar, så är den här regeringen rätt prompt. Ty bara biskop Billing frågar om en lagstiftningsåtgärd, vips äro två regeringsmedlemmar färdiga att besvara hans fråga; och inom en mycket kort tid hafva vi till och med en lag på Riksdagens bord, några dagar efter det att Riksdagen grundlagsenligt, höll jag på att säga, skulle vara afslutad. Så att hastiga vändningar kan man nog finna hos regeringen. Jag erinrar mig också en annan hastig vändning på grundvalen af paragraf 46, hvilken herr ecklesiastikministern förmodligen icke kunnat glömma.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet Lindström: Herr talman, mina herrar! Herr Starbäck har icke citerat mitt yttrande riktigt. Jag sade, att man bör icke taga regeringen alltför hårdt för hufvudet därför, att den icke i en hastig vändning är färdig med att få ifrågavarande bestämmelser ändrade. Jag sade icke »att taga hänsyn till» — regeringen *tar* hänsyn — regeringen ämnar att få bestämmelserna ändrade; men det är stora svårigheter förknippade med en sådan ändring. Hvad herr Starbäck sagt i den punkten, torde icke föranleda något vidare yttrande från min sida.

Vidare tog herr Starbäck åter upp frågan om Svedala arbetarekommun. Jag har sagt här en gång förut, att om en arbetarekommun icke får statsunderstöd, så beror det icke därpå, att det är en arbetarekommun, utan det beror på andra förhållanden; och jag trodde, att detta yttrande skulle vara tillräckligt för att denna fråga icke skulle komma upp. Men eftersom den kommit upp, skall jag be att få säga herr Starbäck, att jag vill hoppas, att när de skaror, som herr Rydén talade om förra gången, komma fram till makten och kräfva ut revanchen — jag vill hoppas, säger jag, att de icke

Ang. uppförande af en svensk kyrka i Paris.
(Forts.)

bli allt för svåra mot en regering, som vägrade att af allmänna medel lämna understöd åt studiet af Paul de Kocks romaner.

Herr Starbäck yttrade vidare sin förvåning öfver att jag så nervöst vändt mig mot honom i frågan om understöd åt bibliotekarier vid Sainte-Génévièvebiblioteket. Jag vände mig icke alls till herr Starbäck i den frågan; jag vände mig mot de från andra håll ofta framkomna anmärkningar mot regeringen därför att den icke gjort något i den frågan.

Jag har för öfrigt intet att tillägga.

Herr Rydén: Herr talman! Då jag ej suttit i statsutskottet vid detta ärendes behandling, så hade jag icke tänkt att yttra mig i denna fråga, om icke herr ecklesiastikministern hade haft sitt yttrande nyss.

Jag har icke velat klandra herr ecklesiastikministern därför att han framlagt detta förslag, ty jag förstår, att en minister i detta fall måste anse, att Riksdagens förutvarande beslut kan vara prejudicerande för Riksdagens allmänna uppfattning; och det vill jag säga, att när herrarna voro med om att bevilja anslag till en kyrkobyggnad i Köpenhamn i fjor för svenskhetens bevarande i Köpenhamn — i mina ögon den klaraste humbug — synes det mig uppenbart, att när herr statsrådet sett, att Riksdagen i fjor kunde vara med om en sådan sak, så bör det synas honom antagligt, att majoriteten här är så beskaffad, att den vill vara med om att understödja kyrkobyggnaden i Paris. Det har jag alltså icke tänkt att på något vis klandra herr statsrådet för; ty jag förstår det. Men jag begagnar tillfället att konstatera såsom ett tidens tecken, att man från statsrådsbanken egentligen får höra samlingslokalen motivera kyrkobyggnaden. Ty hufvudargumentet i herr statsrådets anförande, det var samlingslokalen, och icke kyrkan.

Men jag begärde ordet med anledning af herr statsrådets yttrande angående biblioteket i Paris, icke för att egentligen taga upp den frågan, utan för att konstatera ett par små saker. Det är ju många som, i likhet med mig, naturligtvis med synnerligt stor spänning afvaktat, hvad den ecklesiastikminister, som kom efter statsrådet Hammarskjöld, kunde föra i skölden, så mycket mer som det var en gammal verdandist och känd radikal, som gått in i en högerregering. Jag har därför för min del vid denna och förra riksdagen försökt att, på grundvalen af hvad som förekommit, så att säga fixera det allmänna skaplynnets hos den nuvarande chefen för ecklesiastikdepartementet; och jag har för min del aldrig velat vara aggressiv äfven då skäl därtill ej saknats, därför att jag icke varit alldeles öfvertygad om att icke egentligen herr statsrådet själf fann sig placerad i en felaktig regering. Men efter det anförande, som herr statsrådet här nyss höll, så framträder alldeles uppenbart ett drag i den nuvarande ecklesiastikministerns politiska fysionomi, som klarlägger den saken.

I fjor var ställningen den, att statsrådet Hammarskjöld i

fråga om anslag till Sainte-Géneviève-biblioteket icke kunde få regeringen med sig. Han stod därför och talade från sin plats i Första kammaren — han kunde icke tala från statsrådsbänken, utan gjorde det som enskild ledamot af Riksdagen — och förordade med synnerlig värme — jag åhörde själf debatten i Första kammaren — anslaget till biblioteket i Paris, därför att han ansåg, att de rent objektiva skälen talade för detta. Han hade emellertid på grund af en kraft, som var starkare än hans egen, blifvit förhindrad att följa sin önskan och framlägga proposition i frågan. — Nu få vi höra, att den nuvarande ecklesiastikministern i en allmän kulturfråga står till höger om f. statsrådet Hammarskjöld. Han står nämligen här inför denna kammare och lägger fram rena, klara politiska motiv för att, därför att denne innehafvare af bibliotekariebefattningen i Paris »motarbetat Sverige», som det heter, därför skall detta bibliotek, där han är anställd, icke åtnjuta statsunderstöd. Där hafva vi just det där, som jag tillät mig att påtala häromdagen i kammaren, nämligen att man lägger *politiska förföljelsemotiv* in, när det gäller allmänna folkbildningsföretag; och det beklagar jag fortfarande, och jag hoppas, att när det blir en verkligt radikal regering, denna aldrig skall förfölja de konservativa, aldrig t. ex. vägra anslag till ett bibliotek därför att det har en konservativ bibliotekarie — något sådant hoppas jag aldrig skulle komma att äga rum, ty det finner jag upprörande — men det är beklagligt, att vi hos den nuvarande ecklesiastikministern kunna spåra dessa tänkesätt, som här alldeles tydligt blottat sig.

*Ang. uppfo-
rande af en
svensk kyrka
i Paris.
(Forts.)*

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet Lindström: Herr talman, mina herrar! Blott ett par ord! Jag konstaterar, hvad jag förut omnämnt, nämligen att förslag här i kammaren väckts om understöd åt denne bibliotekarie vid Sainte-Géneviève-biblioteket, och att Andra kammaren med ganska stor majoritet afslagit det förslaget. Om jag nu icke anser mig kunna framlägga förslag om understöd åt denne bibliotekarie, så befinner jag mig alltså i den mycket angenäma ställningen, herr Rydén, att vara i samklang med Andra kammarens majoritet.

Herr Rydén talade också, i den sista delen af sitt anförande, något om hur de nya maktinnehafvarne komma att ställa sig. Jag vill då bara uttrycka den förhoppningen, att när de där nya skarorna komma till makten och timman slår för den där revanchen, som herr Rydén talade om, att de då mot olika politiska meningar måtte ådagalägga samma tolerans, samma sträfvan efter förstälse för andras åsikter och vid uppfattning af kulturarbetet, som besjåla den nuvarande chefen för ecklesiastikdepartementet. Men jag vill tillägga, herr Rydén, att jag har icke stora förhoppningar om, att hvad jag nu uttalat går i fullbordan.

Herr Persson i Stallerhult: Jag kan icke förstå, att herrarna lägga i dagen en sådan ifver för att, så fort det är fråga om

Ang. uppförande af en svensk kyrka i Paris.
(Forts.)

att anslå medel till svenska kyrkor eller skolor, eller hvad det nu är, i utlandets stora städer, så skall alltid bibliotekarien i Paris, Svedala folkbibliotek och en viss folkhögskola komma på tal och sammankopplas med dessa frågor. Detta vet man icke något om i utskottet; utan det är först i kammaren, som det framhålles. Komme det fram i utskottet, så skulle ju de, som äro gynnsamt stämnda mot förslagen, söka att där bemöta det; men det är först här, som sådana synpunkter framkomma. På samma sätt var det med anslaget till svenska skolbarn i en större utländsk stad. Då kommo också dessa tre frågor på tal ganska skarpt.

Jag för min del får säga, att jag varit med om att godkänna det nu föreliggande förslaget och utskottets hemställan, men i och med det känner jag mig icke det ringaste bunden, för den händelse ett förslag skulle komma fram med en förnyad begäran om anslag till bibliotekarien i Paris; utan får man behandla den frågan för sig.

När man ser här i utskottets betänkande och äfven i statsrådsprotokollet, hvilka stora uppoffringar dessa personer, som bostatt sig i Paris, gjort för att vinna detta sitt syfte, och när man likaledes ser, att de medel, de med stora uppoffringar samlat, icke räcka till för att få denna byggnad, så finner man det naturligt, att de vändt sig till moderlandet och här fått fram detta förslag. När så Riksdagen förut beviljat dylika anslag för samma ändamål i London och Köpenhamn, är principen så att säga fastslagen; och då är det bara att undersöka, huruvida dessa svenskar i Paris hafva samma förutsättningar och samma behof af dessa lokaler som svenskarne i de städer, åt hvilka anslag förut beviljats. När sedan utskottet funnit, att så är förhållandet, så har man tagit frågan helt enkelt och tillstyrkt framställningen.

Jag kan icke förstå herr Thorsson, när han talar om att samlingslokalerna saknas för svenska arbetare i utlandet, äfven i Paris. Det står här i utskottets kläm, att Riksdagen må dels såsom bidrag till uppförande af en svensk kyrka med samlingslokal och pastorsbostad m. m. för svenska församlingen i Paris bevilja etc.» Detta ordet »m. m.» hänför sig till den kungl. propositionen, där det på sidan 3 ju står angifvet, hvad detta byggnadskomplex skall innehålla. Det skall innehålla en kyrka med omkring 300 sittplatser, en föreläsningssal för omkring 350 åhörare, ett läsrum för omkring 15 personer, en asyl med plats för 4 à 5 bäddar och flera andra afdelningar. Således finnas här föreläsningssal och läsrum särskildt; och det är alldeles naturligt, att om dessa arbetare eller andra svenskar vilja gå till denna byggnad, så stå dessa lokaler till deras förfogande, och där finnes svensk litteratur, förmodar jag, att tillgå för den, ty i annat fall hade där väl icke funnits något läsrum. Sålunda bli de tillgodosedda äfven ifråga om tillfälle till läsning; och jag kan icke se annat, än att dessa anordningar uppfylla nästan samma fordringar som Sainte-Géneviève-biblioteket, åtminstone för dem som icke äro högt lärda. Jag tror således, att utskottet haft fullt fog för att tillstyrka det här begärda anslaget.

Nu säger herr Thorsson: ja, man bereder dessa svenskar, som

emigrerat, så stora förmåner i utlandet, att det vore bäst, att vi emigrerade litet hvar. Jag ber att få säga, att i fall herr Thorsson ämnar emigrera till Paris, så är det ju en förmån för honom, att denna svenska kyrka finnes att besöka; och jag tror ingen skulle missunna herr Thorsson dessa förmåner, som statsutskottet velat be-
reda äfven de svenskar, som emigrerat.

Ang. uppfö-
rande af en
svensk kyrka
i Paris.
(Forts.)

Jag ber, herr talman, att för min del få hemställa om bifall till utskottets förslag.

Herr Branting: I den nuvarande regeringen går man verkligen från den ena klarheten eller åtminstone från den ena öfverraskningen till den andra. Det var med verklig häpnad jag hörde herr ecklesiastikministern förklara här — såsom jag tecknade upp orden — att han hoppades — om jag hörde honom rätt — att det också i en framtid skulle från ecklesiastikministerstolen visas samma *tolerans*, samma *förstående* och samma *vida uppfattning*, som den nuvarande chefen för ecklesiastikdepartementet visar. Jag ser, att herr ecklesiastikministern bekräftar mina ord. Det är ju ett själfberöm som är ganska ovanligt att få höra från en ministers mun, men jag förmodar att vi i framtiden få höra mera i den stilen, och då har jag endast att konstatera detta. Men nog ställer det sig särskildt besynnerligt, att det själfberömmet kommer fram just i det sammanhang, denna debatt glidit in på, jag menar i samband med en erinran om den *bristande* förståelse, den *bristande* tolerans som visats från regeringens sida beträffande frågan om anslaget till tjänstemannens vid S:t Gèneviève-biblioteket i Paris.

Det gjordes af herr ecklesiastikministern ett försök att så att säga krypa bakom Andra kammarens votum i denna sak. Men herr ecklesiastikministern vet mycket väl, att om regeringen velat taga upp denna sak, som efter min uppfattning dess skyldighet varit redan för länge sedan, hade denna fråga nu varit löst på det enda sätt, som öfverensstämmer med Sveriges värdighet —, att vi lika väl som våra grannländer betala en smula för det arbete, som för svenska intressen utföres i detta bibliotek. Det är ju klart, att en enskild motionärs framställning i en sådan sak, när den icke blott icke stödjdes utan direkt eller indirekt motarbetas från regeringens håll, icke kan vinna det beaktande i kammaren, som en regeringsproposition skulle ha fått. Det är dock ganska anmärkningsvärdt, att man redan i fjol var så långt kommen, trots vägradt understöd från det hållet, att Andra kammaren gaf majoritet för detta lilla anslag.

Det som uppkallade mig var emellertid närmast den oriktiga tolkning, som herr ecklesiastikministern gaf af hvad den mannen egentligen gjort, som det här är fråga om. Det yttrades, att herr ecklesiastikministern icke ansåg det vara riktigt att förordna en person, som »talade illa» om Sverige och »motverkade» dess intressen. Jag ber för min del att få nedlägga den allra bestämdaste protest mot ett sådant försök att likställa *Sverige* med de svenska *maktägande*. Om den mannen icke har kunnat för sin öfvertygelse

Ang. uppförande af en svensk kyrka i Paris.
(Forts.)

gilla många af de åtgärder, som vidtoges här i sammanhang med unionsbrytningen, om han likaledes sedermera, äfven med anledning af den upprepade förföljelse, för hvilken han varit utsatt, gifvit uttryck åt en viss bitterhet öfver den stämning som synes ha makten i Sverige, och till och med om han skulle ha gjort detta på ett sätt, som varit, låt mig säga, oklokt från hans egen synpunkt, är detta dock ursäktligt och förklarligt, när han ser en; såsom honom synes, fullt solklar rätt på detta sätt af politiska skäl tillbakavisas gång på gång. Det förefaller mig sannerligen, att man i det sammanhanget mindre än någonsin har skäl att tala om tolerans, förståelse och vidsynt uppfattning.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet Lindström: Jag skulle be herr Branting hafva så mycken tolerans, att herr Branting citerar mig rätt. Jag sade, att när jag begär anslag för att understödja personer, som tala väl om Sverige, så afstyrkes det, allt under det att man förebrår regeringen för, att den ej vill tillstyrka anslag åt personer, som tala illa om Sverige.

Herr Kronlund: Herr talman! Jag beklagar, att denna diskussion antagit en något hetsig och personlig prägel, icke minst från herr ecklesiastikministerns sida, som fört denna diskussion väl mycket på afvägar.

Det vore beklagligt också, om denna ytterst behjärtansvärda fråga skulle slås ihjäl af andra saker, som därmed icke äga sammanhang. Det skapas alltmer och mer ett litet stycke af vårt fosterland i dessa stora världsstäder på kontinenten, och ju mer den internationella samtrafiken mellan de olika länderna äger rum, ju mera samlas äfven svenskar därute i dessa brännpunkter. Staten ger anslag till stipendier åt handverkare, arbetare och alla möjliga klasser och stånd, för att de skola söka utvidga sina kunskaper och sin arbetskicklighet. För dessa därute i Paris vistande svenskar är det naturligtvis en utomordentligt kär och dyrbar sak att ha en samlingsplats, där de känna att de verkligen stå så att säga på svensk jord. Dessa anordningar äro dock icke, som en talare nyss sade, afsedda endast för de burgna och för mögnare klasserna, tvärt om tror jag, att just småfolket i de utländska storstäderna känna mer än andra behof af att samlas och enas på ett gemensamt ställe, där de kunna känna sig hemma och diskutera gemensamma spörsmål. En annan talare sade, att man därigenom skulle främja emigrationen. Jag tror sannerligen icke, att vi ha mycket att frukta i detta fall. Vi ha sett att en rörelse uppstått, som har till uppgift att hålla föreläsningar just för svenskar i dessa storstäder. Dessa föreläsningar gå ut på att framhålla Sverige och allt, som är värdt att lefvas för och med kärlek omfattas i Sverige, och detta är nog mera ägnadt att föra dessa svenskar hit än att tvärtom föra svenskar till dessa städer. Att bifalla detta förslag synes mig vara en yttring af

humanitet och ett bevis på, att vi verkligen vilja hålla det band kärt och dyrbart, som binder oss samman äfven med svenskar utomlands. Dessa svenskar ha nu kanhända många med små medel samlat ganska afsevärda bidrag just för att förverkliga en länge närd tanke och önskan att kunna bygga sig en samlingslokal, en svensk kyrka och föreläsningssalar därute, och det skulle vara ytterst beklagligt, om vi genom ett afslag på detta visa: Vi ha icke att göra med er därute; var så god och sköt er själfva!

Det är just ur svenskhetens och landets eget intresse, som jag, herr talman, ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Med herr Kronlund förenade sig herrar *Ekman* i Mo gård, *Olsson* i Älfdalsåsen, *Camitz*, *Olsson* i See, *Juhlin*, *Zetterstrand*, *Bosson*, *Kobb* och *Canell*.

Herr Räf: Herr talman! Genom icke så liten vistelse i Paris, Berlin, Hamburg, Amsterdam och London har jag fått ett intryck af hvad det vill säga att gå till en svensk kyrka i dessa städer, och jag tror också att bland dem, som hafva erfarenhet af lifvet i dessa städer, isynnerhet London och Paris, icke många skola rösta mot förslaget i fråga. Jag har därvidlag i London — det var icke så länge sedan jag var där — hört svenska kyrkans pastor, och jag får säga, att det var den uppbyggligaste och angenämaste stund, jag hade under hela min londonvistelse.

Nu var det ett uttryck jag egentligen tänkt vända mig mot. Det var nämligen fråga om, hvad ingenjör Welin sade, då han var i Stockholm och höll föredrag; han skulle ha talat något synnerligen otillbörligt. Denne ingenjör Welin är, vill jag säga, väl en af de svenska män, som gjort svenska män i utlandet kanske de allra största tjänster. Åtminstone vet jag knappast någon i utlandet, som gjort mera för svenskar än ingenjör Welin, och jag vill också säga, att de svenskar, som han härvidlag gjort sina tjänster, varit kroppsarbetare och sjömän, sjömän i många fall i så djupt förfall, att det icke torde vara många af oss, som velat räcka dem handen till hjälp. Sådan är den mannen funtad, och så bedrifver han sitt arbete i London. Jag skulle i detta afseende kunna berätta interiörer, som jag dock skall hålla tillbaka. Jag vill emellertid om den mannen vidare säga, att han för öfrigt intager en ganska tongifvande ställning i London. Han är nämligen vice ordförande i svenska handelskammaren i London och var en af stiftarne af densamma. Han sade nu vid sitt föredrag här i Stockholm — och jag tager mina vänner här i kammaren, som voro närvarande vid föredraget, till vittne på, att jag riktigt återger hans ord —: »Jag vill säga följande ord så högt, att de höras så långt som möjligt utom dessa väggar: det gifves ingen svensk man, som gjort den svenska industrien och därmed den svenska arbetarkåren och exporten så stor skada som min gamle vän Hjalmar Branting.» Det var de ord han yttrade vid tillfället i fråga; jag anoterade dem omedelbart i min anteckningsbok och korrigerade anteckningarna, när

Ang. uppförande af en svensk kyrka i Paris.
(Forts.)

Ang. uppförande af en svensk kyrka i Paris.
(Forts.)

jag kom hem, på det att ingen må säga, att jag kommer med några felaktiga uppgifter. Jag vill ej göra mig medansvarig med honom i detta yttrande, utan jag har blott velat relatera hans ord, precis som han yttrade dem. För öfrigt ber jag få säga, att han icke afkunnade några som helst domar öfver vare sig herr Branting eller någon af de öfriga socialdemokratiska ledarne; orden här ofvan uttalade han som sin åsikt. Sedermera lär han vid ett föredrag, som hölls på Grand Hôtel, och till hvilket jag äfven var inbjuden, hafva yttrat något om Hinke Bergegren, och detta yttrande skulle visst haft något att göra med Norrbron. Då jag emellertid icke var närvarande vid detta föredrag, kan jag icke afgöra huru därmed förhållit sig. — Men det får jag säga, att om han också skulle fällt något mindre fördelaktigt yttrande om Hinke Bergegren, så skulle t. o. m. endast denna dagen med den debatt vi här fört, kunna sägas hafva gifvit honom fog för att han skulle ha någon anledning att tala litet ofördelaktigt om Hinke Bergegren.

Jag vill nu ej på något sätt förlänga debatten, utan ber endast få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Starbäck: Herr talman! Icke heller jag ämnar förlänga debatten, men det är dock en sak, som jag måste yttra mig om, samtidigt som jag frambär mitt tack till herr ecklesiastikministern för den upplysning han lämnade. Och då må det ju förlåtas mig, att jag är något förvånad, ty när jag tagit mig friheten att yttra mig om arbetarbiblioteket i Svedala, så har detta berott på innehållet i den af herr Nilsson i Malmö afgifna reservation, som var fogad vid konstitutionsutskottets betänkande angående granskningen af de i statsrådet förda protokoll. Innehållet i denna reservation underströks för öfrigt af åtskilliga kamrater tillhörande mitt parti. — Visserligen läste jag sedan i en artikel, undertecknad »Bon Soir», i Nya Dagligt Allehanda, att det fanns romaner af Paul de Kock med uti biblioteket i Svedala. Men herr ecklesiastikministern får ursäkta mig, om jag inte trodde, att han använde de kanalerna för att för Andra kammaren tala om de skäl, han hade att anse, att ett afslag på denna begäran om anslag vore befogadt och riktigt. Men hädanefter skall jag med ännu större intresse än hittills taga kännedom om hvad Bon Soir skrifver i Nya Dagligt Allehanda, med numera bestyrkt misstanke, att han står åtminstone herr ecklesiastikministern ganska nära.

Herr Nilson i Örebro: Det framgår af den debatt, som här uppstått, att det understundom synes vara ganska svårt att låta detta vara detta. Det är ofta nog, som det i en fråga, sådan som den föreliggande, kommer in synpunkter, hvilka enligt min mening icke alls borde höra dit. Här föreligger ju det spørsmålet,

huruvida Riksdagen till den ifrågasatta kyrkobyggnaden i Paris skall bevilja ett anslag af 125,000 kronor. Det har redan förut erinrats om, att de personer, som skulle ha den största och närmaste nyttan af de ifrågavarande lokalerna, visat ett varmt intresse för åstadkommandet häraf genom att sammanskjuta ett belopp af närmare 290,000 kronor.

I denna svenska kyrka skulle nu först och främst den svenska församlingen i Paris få sitt hem. Den församlingens uppgift behöfver man ju icke närmare ingå på; den torde alla känna till. Men därjämte skulle också den svenska föreläsningföreningen i Paris erhålla sitt hem därstädes. Af den utredning, som förekommit, framgår, att denna förening har 165 medlemmar, och att dess arbete varit af stor betydelse, särskildt för många svenska handverkare, som kommit till Paris för att vinna ökad yrkesskicklighet. Och att föreningen lyckats tillvinna sig dessas förtroende, framgår däraf, att en stor del af föreningens medlemmar tillhöra just denna kategori, som för öfrigt är talrikast representerad vid sammanträdena.

Utom dessa lokaler skulle äfven inrymmas ett lärum, afsedt för 15 personer. Det må i detta sammanhang erinras om, att ett stort antal mindre bemedlade medlemmar af den svenska kolonien i Paris icke äga någon plats, där de kunna läsa en svensk tidning, eller där de ha tillgång till svensk litteratur. Visserligen finnes säges det, svenska tidningar på några kaféer, men att där läsa dem medför för hvarje gång en särskildt för här åsyftade personer ganska dryg utgift. Det stora biblioteket, som man talat om under denna debatt, är ju icke tillgängligt hvarje afton, utan endast två gånger i veckan och då under den vanliga arbetstiden. Det lärum, som här åsyftas, skulle däremot vara öppet hvarje afton och skulle vara tillgängligt för hvarje kolonimedlem. Under sådana förhållanden är det väl lätt att förstå, att det skulle fylla ett verkligt behof hos denna koloni.

I denna byggnad skulle härjämte inredas en asyl med åtskilliga bäddar. Om den saken tillåter jag mig erinra, att det kommer många svenska arbetssökande till Paris som äro i behof af understöd och tillfälligt husrum. De anlända ofta till Paris, utblottade och i saknad af nödiga existensmedel. I väntan på arbete vända de sig då till svenska understödsföreningen för att erhålla hjälp. I stället för att då af föreningen erhålla kontanta pengar, som man icke alltid är säker på att de användas så väl, skulle de nu vid denna asyl erhålla fri bostad, och hvad de därjämte kunde behöfva för sitt uppehälle under den närmaste tiden.

Då denna byggnad sålunda är afsedd att tillgodose dessa olika behof och alltså enligt min mening skulle fylla ett ändamål, som onekligen är både vackert, ädelt och nyttigt kan jag, herr talman, för min del icke finna annat, än att statsutskottet haft goda skäl att tillstyrka detta anslag, och jag ber därför att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Ang. uppförande af en svensk kyrka i Paris.

(Forts.)

Ang. uppförande af en svensk kyrka i Paris.

(Forts.)

I detta anförande instämde herrar *Jansson* i Djursåtra, *Thor, Forsberg, Lundell, Vahlquist, Gustafsson* i Mjölby, *Peterson* i Kvisberg, *Norlén* och *Sandquist*.

Herr Nilsson i Malmö: Sedan den dag, då årets decharge-debatt hölls, hvarvid min reservation angående Svedala folkbibliotek spelade en viss roll, har den saken kommit på tal vid ett par tillfällen här i kammaren. Frågan ligger ju något på sidan om det egentliga ämne vi behandla här, men då herr ecklesiastikministern har talat härom, dristar jag mig också att nämna några ord i frågan, så mycket mer som jag anser mig ha en viss skyldighet härtill gentemot mina medreservanter.

Af de handlingar, som förelågo i konstitutionsutskottet, framgick icke alls, att det var en sådan anledning, som den nu uppgifna, hvilken föranledt regeringen att icke bevilja Svedala folkbibliotek den begärda rätten att söka statsunderstöd. Nu är det emellertid så, att statsrådsprotokollen äro mycket knapphändiga. Ofta förekommer där ingen motivering alls för regeringshandlingarna, utan det relateras blott ett naket regeringsbeslut, fast det är ju gifvet, att motiveringen kan komma fram på ett annat sätt i de åtföljande handlingarna.

Nu har herr ecklesiastikministern till min stora förvåning upplyst, att anledningen, hvarför regeringen icke kunde bevilja denna framställning från Svedala arbetarekommun, var den, att regeringen icke velat lämna något bidrag till ett bibliotek, i hvilket också funnos Paul de Kocks romaner. — Jag känner inte till Paul de Kocks romaner så noga, att jag kan afge något eget omdöme om dem, men enligt uppgift skola de vara osedliga eller i någon mån sedlighetssårande till sitt innehåll. I den kungliga kungörelsen angående rätt för bibliotek att söka statsbidrag finnes blott det förbehållet, att biblioteket icke får hysa sådan litteratur, som kan vara sedlighetssårande. Emellertid bör man här observera, att styrelsen för Svedala folkbibliotek iakttog en fullkomligt lojal hållning. Den ställde sig villig att, med åttlydnad af folkskoleinspektörens anvisningar, företaga en gallring af litteraturen, och den hade icke haft något emot att slopa dessa romaner eller hvad det eljest kunde vara för verk, som rimligen kunde finnas olämpliga. Såsom det upplystes under debatten här, hade också biblioteksstyrelsen utstrukt en hel afdelning litteratur på det religionsfilosofiska området, därför att den kunde anses vara ensidig. — Jag känner ett annat bibliotek, som upprättats och äges af en arbetarekommun, hvilket likaledes hade ett par band af Paul de Kocks romaner. Det hade naturligtvis fått dem till skänks, då det ju icke faller dessa bibliotek in att köpa sådana gamla romaner. Detta bibliotek, som jag nu åsyftar, erhöi emellertid kommunalt understöd, gifvetvis förknippadt med skyldighet för biblioteksstyrelsen att underkasta sig den kontroll, som till följd häraf kunde påkallas. Den inspektör, som granskade boksamlingen i fråga, fann alltså, att där förekommo ett par alster af Paul de Kock; han förkla-

rade, att de borde strykas, och biblioteksstyrelsen var genast villig att utesluta dem. Följden af att detta bibliotek erhöll understöd blef således den, att romanerna i fråga såsom sedlighetsårande utmönstrades. Precis detsamma hade blifvit följden beträffande Svedala folkbibliotek, om det hade fått den rätt, hvarom det ansökte hos regeringen. Regeringen önskar ju befrämja sedligheten — det ha vi sett senast i den framlagda propositionen om de preventiva medlen — men jag kan icke finna annat än att regeringen motverkade detta syfte den gången, då den underkände den ansökan, som Svedala folkbibliotek gjort. Ty hade biblioteket fått sin anhållan beviljad, hade regeringens önskan i afseende på aflägsnandet af dessa böcker genast ländt till efterrättelse. — Det är för öfrigt icke endast detta bibliotek bland dem, som upprättas af socialdemokratiska föreningar, som fått en sådan ansökan afslagen af regeringen, utan en mängd biblioteks-föreningar ha rönt samma öde. När jag sett å ena sidan med hvilken utomordentlig beredvillighet regeringen medgifvit rätt att söka statsbidrag åt en otalig mängd af andra föreningar, som icke ägt annat »bibliotek» än några stycken romaner — däribland dock inga af Paul de Kock — eller poemböcker, ja till och med åt föreningar, som icke ens hunnit skaffa sig någon boksamling alls, och å andra sidan huru andra bibliotek, som äro ganska mångsidiga och som inrymma icke blott alster af skönlitterär art, utan äfven arbeten i sociala ämnen, historia, biografi, geografi, hälsovård och åtskilliga andra ämnen, men som ägas af socialdemokratiska sammanslutningar, bli underkända och icke få komma i åtnjutande af samma rätt, då har jag med bästa vilja i världen icke kunnat värja mig för det intrycket, att regeringen här gjort sig skyldig till mannamån, att den icke behandlat dessa medborgare efter principen om allas likhet inför lagen, utan nekat dem denna rätt, därför att dessa bibliotek ägas af socialdemokratiska föreningar. Något annat intryck har jag vid studiet af den mångfald handlingar, som jag haft under mina ögon, icke kunnat erhålla.

Herr *Larsson* i Västerås instämde häruti.

Grefve *R. Hamilton*: Jag saknar, som jag förut framhållit, icke benägenhet att söka komma åt ecklesiastikministern, men jag tycker det är ett fattigdomsbevis att taga honom för hufvudet i denna fråga ty det finnes säkerligen många andra tillfällen, då man kan göra det med mera fog. Jag förstår icke, att de män, som verkligen vilja arbeta för att sprida upplysning bland de djupa lagren, de män, som önska bevilja anslag till Sainte-Géneviève-biblioteket i Paris, de män, som önska, att staten skall lämna anslag till Svedala folkbibliotek, och de män, som beklaga, att det finnes svenskar som sakna lokaler, där för dem kunde hållas föreläsningar och där bland folket kunde spridas kunskap — jag förstår icke, säger jag, att alla dessa vid detta tillfälle motsätta sig ett anslag för uppförande af föreläsningssalar uti Paris till

Ang. uppförande af en svensk kyrka i Paris.
(Forts.)

Ang. uppförande af en svensk kyrka i Paris.
(Forts.)

tjänst för svenskarne därstädes. Det är att hoppas, att friskare mera frisinnade politiska vindar komma att blåsa i vårt land och äfven i vår kiksdag i framtiden, och då komma vi i tillfälle genomdrifva våra önskemål, nu böra vi emellertid icke vara med om att afslå detta anslag, som dock är afsedt för att tillgodose bildningen bland svenskar, som visserligen icke vistas i Sverige, men som dock möjligen kunna hit återkomma.

Jag skall, herr talman, be att få yrka bifall till detta anslag.

Herr Thorsson: Jag beklagar, att greve Hamilton icke kan fatta det enkla resonemang, som jag anförde för mitt afslagsyrkande. Jag sade, att så länge vi ha så rysligt många här hemma, som äro i saknad af bildning och undervisning, så länge går jag ut ifrån, att dessa medel kunna användas bättre här hemma, och det är detta, som är skälet för mig att yrka afslag, icke att jag vill hindra mina landsmän i utlandet att komma i åtnjutande af undervisning.

Jag måste, medan jag har ordet, be att få säga ett par ord i anledning af herr Råfs yttrande. Han uppstod här och vittnade om, att den herre, som varit här öfver i Sverige och hållit det omtalade föredraget, var en person med mycket stort anseende i London. Så mycket djupare måste jag beklaga, att denne person bedrifver en sådan agitation, hvars konsekvens blir utsvältning af en medmänniska, därför att denne hyser en från hans egen mening afvikande uppfattning.

Herr Lindley: Herr talman, blott några ord! Jag har ej heller kunnat låta herr Råfs anmärkning gå alldeles opåtafd förbi. Han framställde herr Welin i London såsom en af de mest samhällsnyttiga personer, hvilken hade gjort arbetarklassen och först och främst sjöfolket mycket godt. Samtidigt åberopade han herr Welins auktoritet för att herr Hjalmar Branting å sin sida skulle vara en högst onyttig samhällsmedlem. Jag för min enskilda del har icke hört talas om, hvilken gagnande verksamhet herr Welin bedrifvit för sjöfolket eller arbetareklassen. Jag har icke mig bekant några sådana fall. där han speciellt lagt sig ut för att hjälpa och understödja sjöfolket, men det kan ju hända, att sådana fall förekommit. Däremot vet jag, att han är gift med innehafvarinnan af det skandinaviska sjömanshemmet i London, och den verksamhet hon har bedrifvit bland sjöfolket därstädes, är, det vill jag betona, icke anlagd på annat än rena affärsprinciper. Sjöfolket kan få bo i detta hem, men få härför betala ganska dyrt. Lefnadskostnaderna äro i England i allmänhet ganska låga, men på Skandinaviska sjömanshemmet i London ställa sig utgifterna ofantligt dyra i proportion till hvad de i England i allmänhet äro. Vidare finnes det också en annan synpunkt, som härvidlag förtjänar att tagas i beaktande, nämligen den, att verksamheten vid Skandinaviska sjömanshemmet icke är uteslutande af samhällsgagnande art för Sveriges vidkommande. Ty om det är samhällsgagnande att befordra emigrationen,

kunde man åberopa emigrationsagenterna i Stockholm eller Göteborg såsom speciella representanter för en samhällsgagnande verksamhet. Jag har med hvad jag här framhållit blott velat reducera herr Welins samhällsgagnande verksamhet till dess rätta proportioner.

Jag vill till sist säga, att jag anser det i högsta grad olämpligt att anlita en person, som förestår en emigrantdepå, till att hålla tal i Sverige »om svenskhetens bevarande». Jag har aldrig kunnat tänka mig något mera oklokt. Lika gärna hade man kunnat anmoda en emigrantagent i Stockholm eller Göteborg, att hålla det inledningsföredrag, som man nu inviterade herr Welin att göra.

Jag har intet yrkande.

Herr Andersson i Skifarp: Jag vill blott framställa en ödmjuk fråga till herr talmannen, om det tillåtes mig att med blott ett par ord yttra mig i själfva saken. Ifall så är förhållandet, vill jag gentemot det tal, som här förts, om att vi icke ha råd att anslå pengar till derna byggnad i Paris, påpeka, att det icke är någon afskräckande summa, som begäres, om vi betänka, att svenska föreningen i Paris har utbetalat 228,000 francs för tomten, och kyrkan och församlingshuset, som tillsammans skulle kosta 330,000 francs, af föreningen skulle öfverlåtas till svenska staten. Jag för min del kan icke se, att den affären innebär någon så förskräcklig förlust för svenska staten, och jag yrkar därför fortfarande bifall.

Härmed var öfverläggningen slutad. I öfverensstämmelse med de därunder gjorda yrkandena framställde herr talmannen propositioner först på bifall till utskottets hemställan och vidare på afslag å berörda hemställan och Kungl. Maj:ts framställning i ämnet; och fann herr talmannen den förstnämnda propositionen vara med öfvervägande ja besvarad. Votering begärdes likväl, i anledning hvaraf nu uppsattes, justerades och anslogs följande omröstningsproposition:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 79, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren afslagit utskottets berörda hemställan och Kungl. Maj:ts framställning i ämnet.

Voteringen utvisade 129 ja mot 62 nej, hvadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

Ang. uppförande af en svensk kyrka i Paris.
(Forts.)

§ 6.

Härefter föredrogs hvar efter annat statsutskottets utlåtanden: nr 80, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till beredande af ökade ersättningar för bestridande af sekreterar- och kamrerargöromålen vid nationalmuseum;

nr 81, i anledning af Kungl. Maj:ts i punkt 109 under åttonde hufvudtiteln af statsverkspropositionen gjorda framställning angående förbättrade anordningar för uppvärmning och ventilation af vissa lokaler i tekniska högskolan; och

nr 82, i anledning af Kungl. Maj:ts i punkt 110 under åttonde hufvudtiteln af statsverkspropositionen gjorda framställning angående elektriskt maskineri för drift af elektriska försöksugnar vid tekniska högskolan.

Kammaren biföll hvad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 7.

Vid föredragning härpå af bankoutskottets utlåtande, nr 22, angående statsbidrag till pensioneringen af den kvinnliga personalen vid enskilda läroanstalter, biföll kammaren hvad utskottet hemställt.

§ 8.

Ang. aflösning af vissa jordbruk å enskilda domäner.

Å föredragningslistan var vidare uppfördt lagutskottets utlåtande, nr 46, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående aflösning af landtbönders, bolagsarrendatorers, torpare och deras vederlikars jordbruk å enskilda domäner.

Uti en inom Andra kammaren väckt, till lagutskottet hänvisad motion, nr 148, hade herr *Lindhagen* jämte trettiosex andra ledamöter af kammaren föreslagit, att Riksdagen skulle hos Kungl. Maj:t begära förslag till lagstiftningsåtgärder i ändamål att, för jordbrukets upprätthållande och brukares frigörelse från beroende, i erforderliga fall och under för framtiden betryggande villkor, åstadkomma aflösning ytterst genom expropriation (tvångsaflösning) af landtbönders, bolagsarrendatorers, torpare och deras vederlikars jordbruk på enskilda domäner.

Utskottet hemställde, att förevarande motion icke måtte till någon Riksdagens åtgärd föranleda.

Vid utlåtandet voro emellertid fogade reservationer:

af herr *Widén* beträffande vissa delar af utskottets motivering; samt

af herrar *Lindhagen*, *Jansson* i Edsbäcken, *Pettersson* i Södertälje och *Olsson* i See, hvilka hemställt, att Riksdagen i anledning af förevarande motion ville anhålla, att Kungl. Maj:t måtte taga i öfvervägande, huruvida och i hvilken utsträckning lagstiftningsåtgärder kunde vidtagas i ändamål att, för jordbrukets upprätthållan-

de och brukarnes frigörelse från beroende, i erforderliga fall åstadkomma aflösning ytterst genom expropriation (tvångsaflösning) af landtbönders, bolagsarrendatorers, torparens och deras vederlikars jordbruk på enskilda domäner, äfvensom för Riksdagen framlägga det förslag, hvartill detta öfvervägande kunde föranleda.

Ang. aflösning af vissa jordbruk å enskilda domäner.
(Forts.)

Efter föredragning af utskottets hemställan gaf herr talman på begäran ordet till

Herr Olsson i See, som yttrade: Herr talman: Som kammarens ledamöter finna af det föreliggande utskottsutlåtandet, har jag reserverat mig mot utskottets beslut jämte några andra ledamöter från denna kammare och vill därför med några ord angifva skälen för min ställning i föreliggande fråga.

Ärendet i fråga afser att under några former hjälpa landtbönder, bolagsarrendatorer och torpare till en säkrare och mera betryggad ställning än de för närvarande äga. Motionären har dock i sin motivering såväl som i den kläm, till hvilken han kommit, gått åtskilligt längre än hvad vi, en del reservanter, ha kunnat följa med, hvilket också gifvit anledning till, att slutyrkandet blifvit åtskilligt modereradt, och att vi med anledning däraf kunnat gå med därpå. Orsaken, hvarför jag gått med här, är den, att när vi såsom bekant få bevitna en egnahems- och småbrukarörelse i våra dagar af en omfattning, som nog icke förekommit någon gång förr i vårt land, så bör man se till på alla möjliga områden, att man gör hvad som är lämpligt för att understödja denna rörelse. Staten beviljar ju millioner för billiga lån för att därmed åstadkomma att småbruk fortast möjligt komma till stånd. Detta vilja nog alla understödja, ty det är ju en behjärtansvärd och god sak. Men då antar jag äfven, att statsmakterna böra ingripa och göra något för att bibehålla de egnahem och småbruk, som redan finnas på många håll. Och det är icke allenast från det allmännas synpunkt vi behjärta saken utan äfven från nationalekonomisk synpunkt. Jag tror som sagdt, att allt detta är godt och nyttigt. Jämsides med att staten beviljar lån till dem, som bygga egnahem och odla nya marker, kan det emellertid i somliga orter förekomma, att många småbruk och äfvenså medelstora jordbruk — därmed menar jag sådana, på hvilka en familj kan lefva och uppehålla sig — läggas ned och gårdar rifvas ned, hvilket jag från nationalekonomisk synpunkt icke anser fördelaktigt. Därför anser jag nyttigt, om något kunde göras för att förekomma åtskilligt i den vägen. Då händer ju, såsom antydes i föreliggande förslag, att det kan bli fråga om åtskilliga ingrepp i det bestående äganderättsinstitutet, som vi ha och med hvars bestånd jag också varmt sympatiserar, nämligen äganderätten, men detta utesluter icke, att det måste göras åtskilliga ingrepp i äganderätten alltefter olika förhållanden och samhällets utveckling. Hvad beträffar expropriationsrätten, hvarom i detta sammanhang talas, veta vi, att den utvidgas undan för undan så till vida, att man numera kan

*Ang. aflysning
af vissa jord-
bruk å enskil-
da domäner.*

(Forts.)

expropriera mark till skolor och andra dylika allmänna ändamål, och att det kan vara ett erkänt behof, att man exproprierar mark åt mig säga för kraftledning. Och till hvilkas förmån sker detta? Jo, vanligtvis enskilda bolag. Det får exproprieras mark från ägarne för att därå sätta upp kraftledningar, och jag ser intet annat än godt däri. Men hvarför kan det ej vara samma sak när det är fråga om mindre bemedlade, att de få möjlighet i denna del. Och vi se, huru Östergötlands läns hushållningssällskap exempelvis äfven har uttalat sig åtskilligt i den riktningen, ehuru man icke kommit med något direkt yrkande. Men jag anser dock, att förhållandena kanhända utveckla sig därhän, att man får lof att vidtaga åtgärder i denna riktning. Härjämte har på flera andra områden expropriationsrätten utvidgat sig allt mer och mer. Så föreligger för närvarande en utredning angående möjligheten att få expopriera mark vid köpingar, municipalsamhällen och tätare bebyggda orter, för att de, som där byggt gårdar på ofri grund, ej måtte behöfva rifva ned dessa gårdar. Här äro också gårdar och hem byggda, som äro utsatta för faran att bli nedrifna, och hvarför skulle man ej kunna vidtaga åtgärder att dessas bestånd tryggades? Allra helst som många af dem tillkommit under en tid, då folk ej förstod sig på att begagna äganderättsinstitutet, ja, då detta till och med icke lät sig göra med den dåvarande lagstiftningen. Härmed har jag ingalunda velat säga eller förorda, att hvem som helst bland torparne eller landtbönderna skulle kunna få expropriera när som helst och huru som helst, utan det måste bli under ganska begränsade omständigheter. Och som själfva klämman nu blifvit affattad, är det icke ens sagdt, att vi vilja komma så långt som här blifvit antydt och så som jag sagt, att jag icke ens direkt velat förorda. Men kanhända det i framtiden kan komma att sättas i fråga, och då ha vi velat motivera, hvarför det måhända ej vore så ur vägen som man nu tror.

Men när man ser hur äganderätten, som vi ju alla värdera, under tidernas lopp ibland på ganska lösa och underliga vägar glidit ur personers och familjers händer, tycker jag icke, att det är ur vägen, att en undersökning göres om möjligheten att åtskilligt skulle kunna återgå. Jag vet, att det finnes landtbönder med s. k. besittningsrätt men som också till slut blifvit af med den, och efterforskningar, som gjorts, ha visat, att de kanhända varit rätta ägare till jorden men mist den. Det har under tider, då kriser i vårt land, penningkriser, varit rådande, inträffat, att förmögna personer, som gjort staten tjänster, ha därför fått sådana förmåner sig tillerkända, att de fått åtnjuta skatt från vissa egendomar och hemman i vissa trakter. Så har det efter hand till följd af denna rätt kommit därhän, att de också fått äganderätt till de egendomar, ifrån hvilka de från början endast haft rätt att taga ränta eller skatter. Det tarffvas således en utredning på många områden, på hvilket sätt man förut handskats med äganderättsinstitutet och på hvilka sätt och vägar äganderätten gått från den ena eller andra, och då kanske man funne, att det icke vore så oegentligt, om något

gjordes att bevara dessa egnahem, som finnas men som nu äro i fara att nedrifvas och försvinna från vårt land.

Det är som jag från början antydde af betydelse i en tid, då vi söka skapa så många egnahem och själfständiga jordbruk som möjligt, att dessa, som äro ganska osjälfständiga få en fastare och säkrare ställning än de hittills fått. Vi komma ihåg, hvilket varmhjärtadt anförande i denna fråga en af mina länskamrater under föregående riksdag hade — han finnes ej längre i lifvet —; torpare hade för honom uttryckt sina djupaste bekymmer, att de fått rifva sina gårdar och slitas från sin mark. Jag vill instämna med honom angående önskvärdheten, att något kunde göras, för att de naturligtvis mot full ersättning kunde hjälpas till att få ha sina hem och jordbitar kvar. Här sättes ej något sådant i fråga, som att om exempelvis en landtbonde eller torpare har ett torp eller en landtgård så belägen, att en expropriering af densamma skulle vara särskildt ofördelaktig för ägaren — den store godsägaren eller bolaget — det sättes ej i fråga, säger jag, att i sådana fall, en besittare skulle få någon företrädesrätt att komma åt något från jordägaren. Men om det *ej* är olägligt för jordägaren hvilket ju kan vara fallet, när ägaren icke själf bor på eller brukar den jord, på hvilken dessa torpare och landtbönder finnas, skulle jag ej finna så oegentligt att de få lof att afstå något af jorden. Det kommer motioner fram här emellanåt, att samhället skall göra något för att på lämpligaste sättet marker måtte tillgodogöras under olika former, och hvarför ej göra något i den af oss föreslagna riktningen? Vi ha en motion vid innevarande riksdag om att kalmarker skulle kunna få exproprieras från ägaren för att göras fruktbarande. Jag vill endast anförä ett sådant exempel för att visa, hurusom det från samhällelig synpunkt är nödvändigt, att något göres på ena eller andra området.

Det är därför jag här reserverat mig till förmån för att en undersökning verkställes, huruvida och i hvilken mån någonting kan göras. Detta yrkande är, kan jag säga, ganska skarpt begränsadt, och det är ej fråga om att gå mycket långt utan det är mycket litet som begäres. Jag kommer ihåg under den nuvarande riksdagen, hurusom vid ett tillfälle man resonerade så mycket i olika grupper om ordet »huruvida», och att, när det ordet kommit in, får man just ej mycket af hvad man vill ha; och då riskerar man väl icke att gå för långt, om man bifaller den utredning min reservation afser.

Jag ber, herr talman, att få yrka afslag å utskottets hemställan och bifall till den vid utskottets betänkande fogade reservationen.

Härpå anförde:

Herr Widén: Herr talman! Som herrarna finna, har jag reserverat mig mot vissa delar af utskottets motivering, och detta därför att utskottet i denna motivering enligt mitt förmenande onö-

*Ang. aflösning
af vissa jord-
bruk å enskil-
da domäner.
(Forts.)*

Ang. aflösning af vissa jordbruk å enskilda domäner. digtvis följt motionären väl mycket i hans teoretiserande funderingar och på ett mindre lyckadt sätt sökt gendrifva dessa. För mig spelar den praktiska synpunkten en afgörande roll, och för denna har jag därför velat ha ett mera bestämdt uttryck.

(Forts.)

Jag är nämligen alldeles ense med utskottet om själfva slutet, att denna motion icke bör föranleda till någon åtgärd, och detta, såsom jag nyss nämnde, hufvudsakligen af praktiska skäl. Det skall ej nekas, att det kan finnas någon, måhända några, kategorier af sådana här jordbesittare, i fråga om hvilka en undersökning af den art, som reservanternas påkalla, möjligtvis vore på sin plats. Men att vidtaga en undersökning eller utredning — i syfte af aflösning i första hand och tvångs aflösning ytterst —, af den omfattning som här ifrågasättes äfven enligt reservationen, nämligen af landtbönders, bolagsarrendatorers, torparens och deras vederlikars jordbruk, det är väl ändå icke lämpligt att göra. Det synes mig att äfven med den inskränkning, som reservanternas anse sig ha gifvit motionens innebörd, så kvarstår i alla fall, att en undersökning i ofvan antydda syfte med afseende å alla kategorier af jordbesittare, som här uppräknats skulle åstadkomma en sådan osäkerhet i jordbesittningsförhållandena, både deras, till hvilkas förmån expropriationen skulle ske, och deras, ifrån hvilka expropriationen skulle göras, att jag finner det alldeles öfverskådligt, hvart det skulle leda. Jag tror nämligen visst icke, att det öfver hufvud taget skulle vara så bra ens för jordbesittarne ty ju mera expropriationförfarandet kunde befaras komma till användning, desto osäkrare ställning skulle de komma i till jordägarne, som nog skulle begagna sin makt mot dem för så vidt gällande lagar det medgifva. Jag tror också, att de ekonomiska förhållandena bland ifrågavarande klasser af medborgare skulle häraf komma att röna mycket stor och skadlig inverkan.

Det exempel som anförts som stöd för motionen nämligen den skrifvelse Riksdagen aflät härom året, om att ägare af hus i köpingar och municipalsamhällen skulle bli i tillfälle att genom det allmännas försorg, medelst expropriation förvärfva nödig tomtmark, är en helt annan sak. Den är icke på långt när så vidtutseende till sina följder som detta förslag. Äfven de andra fall, som anförts dels af motionärerna och dels af den siste talaren t. ex. expropriation af kalmarker för att män skulle blifva i tillfälle att plantera dem med skog, är någonting helt annat än här ifrågasatts. Som jag nyss sade, kan det hända att i ett eller annat fall och med afseende på en eller annan kategori det vore skäl uti att se till, om någonting kunde göras för bevarande af befintliga småbruk, så att de icke försvinna. Sådana förhållanden finnas antagligen på ett eller annat håll. Men jag tror i alla fall, att man, när det gäller sådana saker, får fara varligt fram och icke gå på med stora steg utan betänka, hvilka följder det skulle hafva med sig för jordbesittningsförhållandena och den ekonomiska ställningen på landsbygden.

Jag skall därför för min del be att få yrka, att denna motion icke måtte till någon Riksdagens åtgärd föranleda.

Herr Lindhagen: Det har varit bruk inom denna kammare, att ärendena i allmänhet tagits i den ordning de inkommit på kammarens bord, och så är i regel fortfarande fallet. Man gjorde emellertid förut undantag från denna regel i fråga om utskottsutlåtanden rörande statsverkspropositionen, men då under innevarande riksdag vid ett tillfälle förslag framkom om, att äfven konstitutionsutskottets utlåtanden skulle gå före andra ärenden, var det en ledamot af kammaren, som fattade humör, och i anledning häraf ha härefter alla ärenden, till och med utlåtanden om statsverkspropositionen, behandlats i den ordning de inkommit. När det nu lidit mot Riksdagens slut har emellertid denna kutym ibland brutits, och jag vill icke säga så mycket härom. Men det innefattar i alla fall offtast en värdering af ärendenas innebörd, och genom en sådan värdering har den fråga, som nu föreligger, hela tiden fått maka åt sig, tills den nu äntligen inkommit på kammarens bord.

Ang. aflösning af vissa jordbruk å enskilda domäner.

(Forts.)

För min del vill jag beklaga detta och taga det såsom utgångspunkt för att erinra om, huru svårt det är att kunna åstadkomma, att en verkligt viktig ny fråga kommer till sin rätt, och huru lång tid det tager. Ty mina herrar! denna fråga, som förbises såsom en bagatellsak, har mycket större betydelse än andra ärenden, som blifvit satta före densamma. Ofta talas det mycket om behovet af djupgående reformer, men det stannar alltid vid talet. När det kommer till kritan, nöjer man sig med att stanna på ytan och motiverar detta med, att, såsom den siste ärade talaren sade, det icke är lämpligt att göra på annat sätt, att det är bäst att fara varliga fram o. s. v. Men på det sättet kommer man aldrig fram, och stora spörsmål bli icke någonsin lösta.

Bland saker, som tilldraga sig särskild uppmärksamhet i tiden, äro de missförhållanden, som följa med industrialismen, och bland dessa missförhållanden är det någonting, som vi kalla för landsbygdens affolkning. Den frågan komma vi nog förr eller senare att mera allvarligt än nu få se i ögonen, och äfven i denna dag har denna fråga i andra former kommit upp. Det är en yttring af industrialismen, att den drager folket från landsbygden till städerna, från naturen till dessa sjukdomshärdar, som städer och fabriksdistrikt i mångt och mycket äro. Men denna industrialism visar äfven på annat sätt, att den griper in och lägger missförhållanden äfven på en befolkning, som ännu bor kvar på landsbygden. Det är den s. k. industriella feodalismens utveckling. Till följd af landets skogsrikedom har det inträffat, att industrien allt mer och mer köper upp och lägger under sig de skogshemman, som förut varit afsedda för en själfständig jordbrukande befolkning. Därigenom uppstår ett jordbruksproletariat, som egentligen förvandlas till skogsarbetare och som icke hafva någon själfständig ställning utan i en mängd afseenden hafva det sorgligt ställt här i lifvet. Då den gamla odlingen, som bonden från far till son gjort, och de gamla byggnaderna, som han uppfört, komma under en annan sådan ägares besittning, som icke är jordbrukare, så förfalla de allt mer, och inga nya odlingar läggas heller till de gamla tegar, som bonden un-

der århundraden spadtag för spadtag lagt till den odlade svenska jorden.

Ang. aflösning
af vissa jord-
bruk å enskil-
da domäner.

(Forts.)

Bredvid denna industriella feodalism finnes en jordbruksfeodalism, som framträder i de stora fideikommissen och de stora herregårdstrakterna i skilda delar af landet. Den är också afsevärd och härskar öfver och trycker ned brukare i stor utsträckning. Den går dock, såsom det synes, lättare sin upplösning till mötes och är icke så omfattande som den industriella feodalismen.

Nu är det en mycket stor fråga, huru alla dessa beroende bogsarrendatorer, landtbönder, torpare och deras vederlikar skola återföras till en så själfständig besittning af jorden, att jordbruket uppehålles och de återvinna sin frihet. Det är icke värdt, att man söker undanskjuta denna fråga, den är oundviklig, kan man säga, den kommer att lösas och det i den riktning, som uti motionen är ifrågasatt.

Då man ser dagens opportunitetssträfanden att kringgå dessa nödvändigheter genom att i stället för de odaljordbruk, som förfalla skapa nya jordbruk och bygga nya byggnader för stora kostnader på grundvalen af spekulationer, genom hvilka den, som upplåter jorden, söker förtjäna det mesta möjliga, då måste man inse, att dessa sträfanden i och för sig äro betänkliga, om de skola tillika utsluta, att man bibehåller den jordbruksjord, som redan finnes, och de gamla bruken och de gamla torparställena.

Den föreliggande motionen går sålunda ut på, att det skall bli en ändring i dessa förhållanden, och tillika att den skall ske från grunden, på så sätt, att feodalismen aflöses, såsom det skett flerstades i forna tider, där jorden gått ur enskilda brukares händer. Hvarhelst feodalismen uppkommer, måste den upphävas, det är oundvikligt som ödet, för att begagna ett uttryck, som en gång fällts i denna kammare.

Motionärerna ha icke ifrågasatt, att detta skall ske genom en brysk omhvälfning på en gång, utan förorda en social lagstiftning, hvarigenom det i mån af brukarnes önskan och där så efter pröfning anses kunna behörigen ske, skall bli en sådan aflösning.

Nu anför utskottet två hufvudskäl emot förslaget. Det första är, att ett sådant förslag står i strid med den uppfattning af äganderätten och dess helgd, som ligger till grund för den nuvarande samfundserdningen, och utskottet fortsätter: »Med vår gällande rättsordning kan det sålunda ej anses öfverensstämmande att, om vissa kategorier jordinnehafvare från egen eller samhällets synpunkt kunna anses mindre väl situerade än vissa andra kategorier, gifva expropriationsrätten såsom ett medel i händerna åt de förra för att komma i besittning af de senares egendom.» Denna sak har af en talare i Första kammaren, tillhörande majoriteten inom utskottet, en representant för den sig så kallande moderata gruppen inom kammaren, utvecklats på det sättet, att enligt hans uppfattning motionen vill göra staten till en Rinaldo Rinaldino, som röfvar från de rika för att gifva åt de fattiga. Detta att taga något från de rika och gifva till de fattiga anser tydligen denne representant för den mo-

derata gruppen vara det värsta, som kan tänkas, och i denna hans uppfattning ligger kanske en gryning af den religiösa renässans, som förebådats här i landet.

Begreppet äganderätt anses ännu på många håll nästan som det högsta och dyrbaraste, som öfver hufvud kan tänkas, ja, nära nog som en religiös klenod. Det framhölls en gång af Adolf Hedin, att det finnes en uppfattning af äganderätten, som icke skiljer mellan äganderätt till den mark, som folk måste ha för att uppehålla sig på, och äganderätten till en rock. Hvad som enligt min uppfattning är det värsta, är, att man i denna äganderätt låter glida in icke blott äganderätt till döda ting utan också till människor. Ty i de fall, som motionen berör, blir det i själfva verket så, att med äganderätt till jord följer på sätt och vis äganderätt till människorna, som skola bruka jorden i feodalherrns tjänst utan några betryggande rättigheter. Man talar officiellt så mycket om ungdomens förvildning, och man gör så många ansatser för att skaffa en bättre sedlig moral t. ex. genom det lagförslag, som framlades här på förmiddagen. Men jag undrar: kan denna förvildning jämföras med den begreppsforvildning, som verkligen ligger bakom en sådan uppfattning som den ofvannämnda?

Vi hade nyligen ett exempel på huru en kommun — det var Linköpings kommun — rent af ifrågasatte, att statsmakterna skulle besluta, att en stor kår på 1,000 människor mot sin uttryckliga vilja skulle ryckas från sina hem, ryckas upp med rötterna ur den jordmän hvori dena planterats och förläggas till Linköping, blott därför att linköpingiterna skulle förtjäna på dessa människor. Det är verkligen en förvildning i begreppen, som icke kan tänkas värre. Och detta trots att de motionärer, som å kommunens vägnar väckte motion där-om, se utomordentligt hyggliga ut och också äro det. Man kan ju säga, att i sådant röjer sig något fullständigt orientaliskt, ett slags slafhandelsmoral helt enkelt.

Men för att återgå till det förslag, som föreligger, så vill jag fråga: huru skall det gå med dessa bolagsarrendatorer och torpare, hvilka oerhördt hårda öden hafva de icke ofta att underkasta sig, öden, som måste vara så mycket svårare som det icke finnes något politiskt parti, som representerar dessa människor. De ha icke någon representation i Riksdagen, och i detta ensittarnas land ha de icke förmåga att organisera sig så, att de skulle kunna stå på sin människorätt. Början är visserligen gjord, men svårigheterna äro oändliga.

Jag skall bara taga ett par exempel. Uddeholms bruk har öfver 600 bolagsarrendatorer, som besitta bolagets i mantal sat'ta jord på lika många hemmansdelar, och dessutom flera tusen jordtorpare. Dessa brukare ha allesammans suttit utan kontrakt, men det lär förut rådt ett patriarkaliskt styrelsesätt, som gjort, att de haft det jämförelsevis bra i alla fall. Men så kom den nya arrendelagen, som afsåg att tillförsäkra brukarne en bättre ställning — jag menar härmed den allmänna arrendelagen. Visserligen voro enligt denna lag fördelarna icke så stora för brukarne; den sociala frågan, jor-

*Ang. aflösning
af vissa jord-
bruk å enskil-
da domäner.*
(Forts.)

Ang. aflysning
af vissa jord-
bruk å enskil-
da domäner.
(Forts.)

dens sociala fråga, var icke mycket uppe i deras tankar, som utarbetade denna lag, men det var i alla fall några saker, som brukarne skulle få, och bland annat det, att brukarne aldrig skulle få uppsägas från sina bruk annat än på vissa i lag bestämda villkor. Man skulle då kunnat tänka sig, att en sådan lagstiftning skulle opåmint komma alla dessa uddeholmsbrukare till godo. Men hvad gjorde man då för att kringgå lagen och för att kunna behålla dem i sin hand, behålla äganderätten till dem, kau jag säga? Jo, fastän de voro jordbruksarrendatorer, ville man tvinga dem skrifva på kontrakt om arrendet på ett år — det låter otroligt, det sammanfaller ju med tiden för en hyresgästs rättighet här i staden till sin lägenhet — men man lät dem på samma gång inrycka i kontrakten, att bolaget icke skulle begagna sig af sin uppsägningsrätt under de tio första åren, därest icke bolaget af någon anledning, hvilken som helst, ville uppsäga dem. På detta sätt sökte man stadga en tioårig arrenderätt, men med rätt för bolaget att dessförinnan vräka arrendatorerna jämväl i strid mot lagens bestämmelser. Tack vare att en afsevärd del af dessa brukare organiserats, lära de dock nu efter segt motstånd från bolaget lyckats tillkämpa sig åtminstone en ograverad femårig arrenderätt.

Jag skall nu taga ett exempel också från den norrländska arrendelagens område och erinrar därvid om hvad herr Karlsson i Fjäl för en tid sedan berättade här ur sin erfarenhet. Det var ju så, att den norrländska lagstiftningen skulle skydda bolagsarrendatorerna ännu mer än den allmänna arrendelagen skyddade arrendatorerna i mellersta och södra Sverige. Den allmänna lagen var egentligen skrifven för vanliga jordbruksarrendatorer, men icke skrifven med hänsyn till dessa sociala frågor, som beröra bland annat ifrågavarande bolagsarrendatorer. Norrlandslagen skulle träda i kraft den 1 september 1909. Då var det ett bolag, Ströms bolag, som hade stora egendomar, ja nästan hela socknar, utmed vattendrag i Ängermanland och Jämtland. Bolagets arrendatorer hade icke några kontrakt. Men för att dessa icke skulle komma i åtnjutande af de fördelar, som arrendelagen afsåg att gifva dem, — hvilka fördelar enligt juristuppfattning icke finge komma den nuvarande generationen till godo, i det att lagen icke gaf retroaktiv verkan på äldre kontrakt — fann bolaget det angeläget att före den 1 september upprätta kontrakt med sina arrendatorer. För detta ändamål utsändes bolagets tjänstemän som rodde utefter vattendragen och sammankallade arrendatorerna för att förelägga dem kontrakt till underskrifvande under sista hälften af augusti 1909. Då var det en ålderstigen arrendator — som under en lång följd af år, bortåt 40 år tror jag herr Karlsson i Fjäl sade, odlat upp ett bolagshemman från en litenhet till en ganska god jordbruksfastighet. Man träffade honom dock icke henne — det var först den sista augusti som man kom och sökte honom, men han var då tillfälligtvis borta. Man väntade på honom med kontraktet till något före kl. 12, och då han icke kom, lät man en annan person få detta kontrakt, endast för att detta arrende icke för framtiden skulle skyddas af arrendelagen. Denne man kastades sålunda på bar backe och

hade icke ett spår nytta af ett helt lifs slitande och släpande. På detta sätt går det till, när det gäller dessa saker.

Nu menar utskottet, att så *skall* det i alla fall vara — det är äganderättens helgd man framför allt har att värna om. Men jag vill säga, att så hänsynslös, så okänslig för människors öden är dock icke vår nuvarande rättsordning, utan den går steg för steg, om än långsamt, fram mot större humanitet och ändrar sig efter nya förhållanden. Jag har åberopat, att enligt 1907 års riksdagsbeslut, hvad som nu föreslagits för små jordbruk, begärts af riksdagen med afseende å tomtmark till förmån för innehafvarne af därå uppförda bostäder. Herr Widén sade, att detta var en annan sak. Jag medger, att tomtmarker och bostäder är en annan sak än jordbruksjord, men i själ och hjärta är det dock, i det afseende hvarom nu är fråga, precis samma sak. Vidare kan man ju åberopa norrlandskommitténs betänkande med förslag i samma syfte. Men egendomligt nog har helt nyligen till Kungl. Maj:t inkommit en skrivelse, som utvecklar ungefär samma tankar, som i denna motion framhållits. Det erinras om de för sin tillvaro kämpande små jordbruket på ofri grund och hur viktigt det i främsta rummet är, att den jordbruksjord, som finnes, bevaras. Det uttalas, att det finnes en svensk lagstiftning, som medgifver expropriation för allmänna behof, och då måste det väl anses vara ett allmänt behof, om något, att söka bevara allt detta och gifva brukarne friheten. Det framhålles vidare, att i utländska lagstiftningar medgifves expropriation för sådana ändamål, hvarför vi också borde kunna göra det. Denna skrivelse är undertecknad: För Östergötlands läns hushållningssällskap, Douglas. Äfven detta visar, att samvetet vaknar, och att utskottet saknar fotfäste i en sund rättsåskådning för sitt kategoriska afvisande af motionen.

Det andra skälet, som utskottet framhållit, lyder i all sin enkelhet så, att motionen icke kan försvaras inför en icke socialistisk uppfattning. Det ifrågasattes inom utskottet, att detta skulle utgå, men det ville man icke, då det ansågs, att detta var en hufvudpunkt i motiveringen, en kärnpunkt, kring hvilken utskottets tankegång kretsade. Det är på detta sätt man tror sig kunna komma ifrån saken och slå blå dunster i ögonen på en större allmänhet. Nu vill jag säga, att saken är verkligen socialistisk på det sättet, att socialism i vår tid är namnet på ett sträfvande, som med olika benämningar funnits under olika tidsåldrar: sträfvandet att försöka åstadkomma rättvisa i samhället. Men om man tror, att denna sträfvande att nu frigöra dessa jordbrukare är ett uttryck för en socialdemokratisk uppfattning, så kan man knappast säga detta ännu, ty socialdemokratien, som skall förverkliga det nämnda socialistiska syftet, har börjat med industrien och industriarbetarnas frigörelse; den har icke ens där medhunnit ännu annat än att med borgerliga metoder på borgerlig mark kämpa för borgerliga ändamål. Det är ganska svårt, att begära, att industriarbetarne skola göra dessa små jordbrukares sak till sin egen. De förstå visserligen, att dessa senare behöfva stöd, men hafva fullt bestyr med

*Ang. aflysning
af vissa jord-
bruk å enskil-
da domäner.*
(Forts.)

Ang. aflysning
af vissa jord-
bruk å enskil-
da domäner.

(Forts.)

sina egna stora bekymmer. Belysande är, att tidningen Socialdemokraten i Stockholm, när den härom dagen skulle angifva hvilka »märkligare» ämnen, som stodo på Andra kammarens föredragningslista för dagen omnämnde järnvägsfrågorna, vattenkraftanläggningen vid Porjus och de näst efter detta ärende upptagna motionerna, motionen om expropriation och koncession af vattenkraft, men öfverhoppade partiets egen motion om nu föreliggande stora fråga. Detta berodde säkerligen icke på något tillfälligt förbiseende, dylikt förbiseende af jordfrågan förekommer ständigt, såvida de ej utifrån ihärdigt påpekas. Man märker ständigt och jämt, att denna fråga icke ännu är en socialdemokratisk fråga. Men väl är den en socialistisk fråga.

Men äfven de, som af intressegemenskap stå på utskottets ståndpunkt och kanske icke ha så mycket emot herr Bergendahls yttrande i Första kammaren att det är särdeles förkastligt att taga af de rika och gifva åt de fattiga, -- äfven de ha i alla fall nog en inre känsla af, att det är riktigt hvad motionärerna säga och yttra. Man märker det på den stora tystnaden. I stället för att öfva kritik, som man ju så rikligen gör t. ex. beträffande den nästkommande frågan om vattenfallsrätten, låtsas man icke om denna sak.

Tidningarna med något enstaka undantag i landsorten vilja naturligtvis icke alls med kraft föra fram denna fråga, men de tåga dessutom allesammans, äfven de, som äro uppenbara fiender till densamma. De senare skulle nog helst vilja säga, att förslaget går ut på att »taga jorden från bönderna», men det vågar man dock icke och det behöfs ju ej heller för närvarande sedan landstingsmannavalet på landsbygden äro öfver. Det är, som Rösiö sade om tidningspressen: den är icke bärare af nya idéer, den är auktoritativ, den plöjer icke mark för de nya sädderna. Samvetets röst talade också i fjol här i kammaren, då denna fråga var före. Lagutskottets vice ordförande sade några få ord, det var det hela, men ingen annan uppträdde emot saken. Det begärdes emellertid votering och i voteringen föll förslaget. Denna votering begärdes från »landtmännens» sida och det var nog »landtmännen», som afgjorde frågan, så att den föll.

Ja, det skulle ju kunna sägas så mycket om detta, men jag vill endast upprepa hvad jag förut sagt, att det är oundvikligt som ödet, att denna fråga löses grundligt och icke som herr Widén sade, och därför, herr talman, yrkar jag bifall till reservationen.

Herr *Karlsson* i Fjäl instämde med herr *Lindhagen*:

Herr *Petersson* i Dänningelanda: Herr talman! Jag skall endast tillåta mig att yrka afslag å motionen och bifall till utskottets förslag.

Herr *Pettersson* i Södertälje: Herr talman! Jag tror i likhet med den näst föregående talaren, att detta är en af de viktiga frågor, som kammaren i år haft att behandla. Herr *Lindha-*

gen, som tänkt och skrivit denna framställning, har tagit sikte på de ganska omfattande missförhållanden, som förefinnas, och jämfört dem med missförhållanden af samma art under gångna tider. Han har erinrat om, att våra förfäder icke drogo sig för kraftåtgärder, då det gällde att i sådana fall som detta åstadkomma jämvikt i samhället. Och så ställer motionären på oss krafvet, att vi icke skola draga oss för kraftåtgärder, då det gäller att hjälpa dem, som lida under dessa missförhållanden. Jag har icke hört någon bestrida, att de personer, om hvilka det här är fråga, särskildt landtbönder och bolagsarrendatorer, befinna sig i ett tillstånd som kräfver allvarlig uppmärksamhet från myndigheternas sida. Jag tror, att det är svårt att förneka, att motionären har rätt däri, äfven om man skulle kunna säga, att den belysning, hvori han ställt dessa missförhållanden, är så skarp, att den nästan skär i ögonen, och äfven om man kunde tycka, att ett och annat uttryck innebär någon öfverdrift. Äfven medger jag, att denna fråga hänger på det närmaste tillsammans både med emigrationsfrågan och egnahemsfrågan. Det skulle vara intressant att veta t. ex. huru stor procent af emigranterna från Sverige utgått från torparhem. Jag tror, att vi därigenom skulle få ett material, som ganska kraftigt skulle stödja den framställning, som häri föreligger. Och hvad egnahemsfrågan beträffar vill jag crinra därom, att Adolf Hedin på sin tid, när det förelåg en motion angående ryttarehemman och båtsmanstorp, påpekade det missförhållandet att man visserligen gjorde uppoffringar för att skapa nya hem, men läte dem, som finnas, gå vind för våg.

Det är ju alldeles gifvet, att en sådan sak som denna skall stöta många för hufvudet, och jag för min del medger, att invändningar kunna göras mot förslaget. Helt visst kan man invända, som lagutskottets vice ordförande gjort, att det är möjligt, att motionären generaliserat för mycket; det är möjligt att de missförhållanden, som på detta område skulle finnas, icke äro så allmänna, som han föreställt sig. Kanhända är det också oförsiktigt och onödigt att så snart tala om sådana åtgärder som expropriation för att få bättre förhållanden till stånd. Därför ha också vi reserveranter nöjt oss med en synnerligen försiktigt affattad hemställan. Vi föreslå endast undersökning, *huruvida* och i hvilken utsträckning åtgärder må finnas vara af nöden. Det kan invändas, att detta företag är så stort och kräfver så stora kostnader, att staten icke bör gifva sig in därpå. Äfven för denna eventualitet är denna reservation affattad. Det har varit min bestämda mening, då jag gick med på reservationen, att betona, att man på detta område måste iakttaga en viss försiktighet, under förvissning om att det icke går för sig att underlåta att visa omsorg om de förhållanden, som bestå. Jag vill också erinra om, att redan motionären tagit hänsyn till de svårigheter, som här möta. Han säger nämligen, bland annat:

»Den ofvan ifrågasatta aflösningen betyder själfallet ej, att staten skall efter expropriation själf öfvertaga dessa jordbruk och deras skötsel, och icke heller att åtgärderna skola riktas mot alla dylika jordbruk eller ske i ett slag. Aflösningen bör äga rum i er-

Ang. aflösning
af vissa jord-
bruk å enekil-
da domäner.

(Forts.)

Ang. aflösning
af vissa jord-
bruk å enskil-
da domäner.

(Forts.)

forderliga fall och i den mån brukare finnas, som önska aflösningen och äro beredda att öfvertaga jorden. På åtskilliga ställen ha brukarna det jämförelsevis bra, och så länge det fortfar och brukare ej påfordra en aflösning, finnes ej anledning till ingripande. Det ömsesidiga frivilliga aftalet kommer också fortfarande att blifva utgångspunkt för aflösningen.»

Det var emellertid en annan invändning, som framställdes inom lagutskottet men som tyvärr icke flutit in i betänkandet och som är ganska typisk för åtskilliga personers sätt att se på denna fråga och sociala frågor i allmänhet. Det var en ledamot inom utskottet, som sade, att detta förslag var mycket behjärtansvärdt. Helt visst, sade han, är det så, att dessa arrendatorer och landbönder ha det svårt och nog vore det önskvärdt, att något kunde göras för dem, men *hvem skall betala det?* Nu kan man tycka, att denna invändning påminner om den gamla frågan: skall jag taga vara på min broder? Men jag tror dock, att den träffar sakens kärnpunkt, ty här gäller det verkligen en penningfråga. Motionären säger också, att man icke kan tänka sig att den försoning i samhället, som allmänt önskas, skall komma till stånd utan uppoffring af dem, som icke ha någon anledning att beklaga sig. Jag tror, att det skulle vara till gagn för vårt folk, om det funnes många, som icke droge sig för dessa uppoffringar utan voro redo att stiga fram och svara ja, när det frågas, hvilka som skulle bära kostnaderna för detta. Motionären har sagt, att enligt hans tanke böra kostnaderna delas på alla, att det bör blifva ett gemensamt konto. Det kan ha sitt intresse att jämföra dessa båda slag af samhällsuppfattning: den som framträder i frågan »hvem skall betala?» och den som framträder i det svar, som jag nyss nämnde.

Under debatten har äfven vidrörts en invändning, som är rätt vanlig, då sådana frågor som denna komma före: man har sagt, att detta förslag skulle vara socialistiskt, och då, som bekant, intet godt kan komma från Nazareth, är det klart, att förslaget därmed fått sin dom. Men jag tror, att detta sätt att döma ett förslag icke fått någon häfd här i kammaren, utan jag tror, att kammaren ännu bibehåller vanan att se på de olika förslagens innehåll och icke deras ursprungsbeteckning. Och jag vågar tro, att om denna motion skulle ha en socialistisk ursprungsbeteckning, detta i och för sig icke skulle utgöra något hinder för kammaren att bifalla densamma. Jag tror, att vi göra rätt i att erkänna den fosterlandskärlek, som uttalar sig i sådana förslag från hvilket håll de än komma, och jag erinrar därom, att sådana förslag förut framkommit från konservativt håll. Jag tror det är riktigt att erkänna detta och bedöma dem därefter, och jag tror, att kammaren icke skall ha något ondt af att i detta fall följa reservanternas hemställan.

Herr talman, jag yrkar bifall till reservationen.

Herr Persson i Stockholm: Jag finner mig föranlåtten att säga blott ett par ord, detta därför att vissa delar af herr Lindhagens framställning möjligen skulle kunna uppfattas så, att han står

något ensam om denna motions syfte, ity att man från visst håll icke skulle ägnat den tillräcklig uppmärksamhet. Jag ber, därest den uppfattningen möjligen skulle förefinnas någonstädes, få betona, att industriarbetarne och de organ, som främst representera industriarbetarne, visst intressera sig för denna sak i synnerligen stor utsträckning. Vi äro helt visst alla medvetna om det som herr Lindhagen så starkt framhållit, nämligen att det är af behovvet påkalladt, att något göres för denna stora grupp af medborgare, som icke lyckats erhålla det språkrör till sitt förfogande, som industriarbetarne under de senaste tiotalen år hafva skapat sig.

Ang. aflysning af vissa jordbruk å enskilda domäner.

(Forts.)

Jag har velat betona detta, men samtidigt ber jag få fästa uppmärksamheten därpå, att det naturligtvis icke är så lätt för industriarbetarne i allmänhet att vara så inne i de frågor, som det här rör sig om, som man har rätt att fordra, att landtmännen skola vara, hvilka ständigt röra sig i de förhållanden, som i motionen äro skildrade och som reservationen afser att afhjälpa. Jag vill med detta betona, att reservationen naturligtvis erhåller det starkaste understöd och sympati från industriarbetarne, och de hoppas, att allt flera af dem, som äro mera inne i saken, skola ge den det stöd, som är af behovvet påkalladt för dess lösande på mest praktiska sätt.

Jag yrkar bifall till reservationen.

Sedan öfverläggningen härmed förklarats afslutad, gaf herr talmannen i enlighet med de yrkanden, som därunder förekommit, propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på afslag därå och bifall i stället till den af herr Lindhagen m. fl. afgifna, vid utlåtandet fogade reservationen; och förklarade herr talmannen sig anse svaren hafva utfallit med öfvervägande ja för den förra propositionen. Då votering emellertid begärdes, blef nu uppsatt, justerad och anslagen en så lydande voteringsproposition:

Den, som vill, att kammaren bifaller lagutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 46, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren, med afslag å utskottets berörda hemställan, bifallit den af herr Lindhagen m. fl. afgifna, vid utlåtandet fogade reservationen.

Omröstningen utföll med 110 ja mot 75 nej; och hade kammaren alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 9.

På därom gjord anhållan beviljades herr *Kronlund* ledighet från det sammanträde, som enligt utfärdadt anslag komme att taga sin början kl. 7. e. m. denna dag.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 4,44 e. m.

In fidem
Per Cronvall.
